

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XXVI. De comparatione causarum ad effecta.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

DISPUTATIO XXVI.

De comparatione causarum ad sua effecta.

Postquam de singulis causis disputatum est, oportet ad huius tractatus complementum, nonnullas quae omnibus possunt esse communia, differere, quod commodè fiet, comparando tum causas ad effectus, quod nunc agimus, tum etiam inter se quod praestabimus disputatione sequenti. Comparari autem possunt causae ad effectus, vel in perfectione, vel in sufficientia, vel in duratione, seu in ratione prioris & posterioris.

SECTIO I.

Utrum omnis causa sit effectu suo nobilior.

Potest effectus comparari in perfectione, vel ad singulas causas suas, vel ad omnes simul sumptas, idque vel omnes simpliciter, vel ad omnes eiuſdem generis seu rationis.

Primo igitur certum est, non posse effectum excedere in perfectione, omnes causas suas simul sumptas. Probatur, quia nihil est perfectionis in effectu, quod non habeat à causis suis: ergo nihil perfectionis habere potest effectus, quod non praexistat in aliqua causarum, suarum, vel formaliter, vel eminenter, quia causae dare non possunt, quod nullo modo in se continent.

Comparatio effectus ad intrinsecas causas.

Secundo dicendum est, si comparetur effectus ad eas tantum causas quibus intrinsecè constat, non posse excedere in perfectione omnes illas simul sumptas ut actu causantes. Quod est dicere substantiam, verbi gratia, compositam, quae est effectus intrinsecus materiae & formae non posse excedere in perfectione ipsam materiam & formam simul sumptas & unitas: ideo enim addidi actu causantes, ut earum unionem comprehenderem. Atque ita facile probatur assertio, primo, quia ille effectus non distinguitur in re ab huiusmodi causis simul sumptis & actu causantibus, ut infra ostendam tractando de substantia materiali: ergo non potest esse inter ea inaequalitas perfectionis. Secundo quia effectus non habet aliud formaliter, seu entitativè perfectionem, nisi ab eis causis, quibus intrinsecè constat: ergo non potest excedere in perfectione omnes illas cum suis causalitatibus, quia non est unde habeat illum perfectionis excessum. Dices multa convenire composito, quae ad perfectionem pertinent, & causis eius intrinsecis attribui non possunt, ut sunt per se esse, per se operari, ut in rebus viventibus composito convenit vivere, quod nec materiae nec formae convenit. Respondetur, has perfectiones non convenire singulis causis intrinsecis per se sumptis, convenire autem eis ut simul & actu causantibus, unde solum concluditur ex unionem seu causalitate harum causarum aliquid perfectius consurgere, quam sit aggregatum (ut sic dicam) harum causarum absque unionem & causalitate earum inter se.

Hinc verò infertur, & dicitur tertio, comparando effectum totum ac simpliciter ad singulas causas intrinsecas, perfectiorem esse effectum qualibet earum. Probatur aperte, quia includit totam perfectionem cuiuscunque earum, & praeterea includit perfectionem alterius, & praeterea perfectionem unionis earum inter se. Item, si talis effectus sit substantia composita, constat esse perfectiorem, quam materiam: supra etiam ostensum est, esse perfectiorem,

quam formam. Neque hoc mirum videri potest, quia talis effectus ex neutra talium causarum per se sumpta habet intrinsecè totam perfectionem suam, & ideo quamlibet earum per se sumptam excedere potest ratione alterius. Dixi autem, si totus effectus simpliciter comparatur secundum totam perfectionem quam habet, nam si solum fiat secundum quid comparatio in eo praecise, quod effectus habet à tali causa, non potest excedere in ea ratione perfectionem causae, cum ab illa nihil amplius habere possit quam ipsa in se contineat. Imo sub ea consideratione causa quodammodo excedit, in quantum ipsa est, quae communicat alteri suam perfectionem, & in quantum effectus ab ea pendet sub ea ratione. Dices, quando hic effectus est aliquod compositum accidentale: non semper est perfectior altera causa per se sumpta, nimirum materiali, quae est ipsamet substantia. Respondetur, etiam hoc compositum superare substantiam ipsam saltem in perfectione accidentalis formae, eiusque informatione: haec. n. aliqua perfectio est. Quod si contingat, totam hanc perfectionem eminenter in sola substantia contineri, illud non erit ratione causalitatis materialis, sed alia superiori ratione. Unde illud est per accidens ad comparationem causae materialis ut sic ad suum effectum quam nunc facimus. Poterat verò hic ulterius fieri comparatio inter ipsamet causas materialem & formalem, quatenus una potest esse effectus alterius, sed hanc comparationem attingemus melius sect. sequente.

Comparatio effectus ad efficientes causas.

Quarto dicendum est, effectum nunquam posse excedere in perfectione omnes causas efficientes, quae ad illum concurrunt, simul sumptas: imo neque aliquam earum, quae ut causa principalis & totalis in aliquo genere ad illum concurrat: è converso verò causa efficiens principalis saepe excedit in perfectione suum effectum. Haec assertio quoad omnes partes est facilis ex iis, quae de causa efficiente latissimè disputavimus. Et prima quidem pars probatur, quia tota perfectio effectus manat à causis efficientibus: ergo fieri non potest, ut aliqua perfectio sit in effectu, quae non aequali, vel nobiliori modo sit in aliqua causarum efficientium: ergo non potest excedere effectus in perfectione omnes suas causas efficientes simul sumptas. Dices: Praeter causas efficientes habet effectus alias sibi intrinsecas: ergo ratione illarum potest excedere in perfectione causas efficientes. Respondetur, ipsas intrinsecas causas componentes effectum manare necessario ab aliqua efficiente causa extrinseca, & ideo fieri non potest ut effectus comparatus ad causam efficientem sibi adequatam habeat aliquam perfectionem à suis causis intrinsecis, quae non sit aequali vel nobiliori modo in extrinseca seu efficiente.

Altera verò pars, qua comparatur effectus ad singulas causas efficientes, declaratur facile ex distinctione causae principalis & instrumentalis. Nam instrumentalis potest esse ignobilior effectu, ut supra dictum est, & notavit Divus Thomas in 4. distinctione prima, quaestione prima, artic. 4. quaestione. 1. ad 3. quia effectus non procedit principaliter ex virtute eius. At verò causa principalis nunquam potest esse ignobilior, praesertim si sit integra & totalis in suo genere, nam de partiali res est magis dubia. Quamvis loquendo proprie de perfectione intensiva, probabilius sit etiam causam partialem principalem nunquam esse intensivè minus perfectam suo effectu, quia in hoc maxime differt à causa instrumentali, & quia talis causa licet ex parte actionis sit partialis, tamen ex parte effectus agit in totum illum, & ideo excedere non potest suae perfectionis gradum, ut in superioribus tactum est. Et hinc à fortiori constat, quando causa est totalis principalis, non posse esse inferiori-

rem

rem perfectione suo effectu, quia non posset illi dare perfectionem quam in se non haberet. Inter causas autem principales quædam sunt vniuersales, alie æquiuocæ, vt supra diximus: ex quibus priores necessario sunt effectibus nobiliores, quia cum sint diuersæ speciei ab effectibus, necesse est vt non contineat perfectionem eorum formaliter & secundum eandem rationem: ergo oportet vt illam habeant eminentiori modo vt notauit D. Thom. 1. p. q. 4. art. 2. ad 3. & est frequens apud omnes Philosophos. At verò causa vniuersa, quamuis non possit esse effectu inferior, nontamen necesse est vt illum excedat, comunicat enim illi totam suam perfectionem, quem in eadem specie producit, & ideo inter ea inuenitur æqualitas. Quod si obiciat Augustinum lib. 83. q. 2. dicentem: Omne quod fit, ei à quo fit, par esse non potest. Respondeo primum, intelligi posse, effectum nunquam esse parem cause in omnibus, nam saltem in relatione dependentiæ est inferior: non tamen in absoluta & intrinseca perfectione. Vel secundo, & fortasse magis ad mentem Augustini respondeo id esse intelligendum de eo, quod fit ab alio tanquam à necessario principio à quo essentialiter pendet: effectus autem nunquā habet huiusmodi dependentiam à causa vniuersa, sed ab aliqua superiori; & ideo de tali effectu verum est nunquam posse peruenire ad æqualitatem cum causa.

VII.

Aliunde obicere quis potest, quando plures causas principales per se subordinatæ ad eundem effectum concurrunt, etiam si vnaquæq; in suo genere & gradu sit totalis, nihil ob stare quod effectus excedat inferiorem seu proximam causam, dummodo non excedat superiores omnes, quia satis est quod tota perfectio effectus sit in tota serie causarum, quamuis non sit in singulis. Atque ita contingit, vt brutum minus perfectum generet aliud perfectioris speciei; & frequentius euenit, vt vnus homo generet alium melioris ingenii, atque adeo in individuo perfectiorem. Respondetur ad argumentum ex superioribus, nullas causas esse per se & essentialiter subordinatas in agendo nisi secundam & primam, causæ enim secundæ inter se non habent illam adeo intrinsecam subordinationem: quamquam inter secundas dentur aliquæ vniuersales & superiores, quæ suo modo adiuvant inferiores ad suos effectus. Causa igitur prima, quando agit cum secunda principaliter operante in suo ordine, accommodata actionem suam perfectioni & naturæ talis causæ; & ideo nunquam potest effectus excedere perfectionem causæ secundæ, nec potest aliqua perfectio dimanare à causa prima in effectum, nisi per secundam: alioqui in communicanda illa perfectione iam non ageret causa prima vt concurrans cum secunda, sed per sese vt supponens aliquem defectum causæ secundæ. Ac simili modo si interdum effectus ex influentia cælorum habet aliquam maiorem perfectionem quam causa particularis vniuersa, quoad illam perfectionem non procedit à particulari causa, saltem vt à principali, sed à cælo, vel alia causa vniuersali, quæ in eo effectu gerit vicem proximæ causæ principalis.

VIII.

Vnde ad exempla de animantibus, quæ in perfectiori speciei videntur generari ab aliis minus perfectis, vel negandum est assumptum, quia semper alterum saltem ex generantibus est æquæ perfectum, vel perfectius in specie: vel certe dicendum est, talia generantia ad eum effectum non concurrere vt causas principales, sed vt instrumentales disponentes materiam: generationem autem perfici virtute alicuius superioris causæ: sicut contingit etiam in effectione misti, quod ex mutua actione & mixture elementorum generatur. De inæqualitate autem individuali, si teneamus individua eiusdem speciei non esse inæqualia nisi in accidentalibus dispositionibus, vt multorum est opinio, facilis est responsio, nam perfectio talis dispositionis seu cõplexionis non prouenit sem-

per à proximis & vniuersis causis, sed ex aliis circumstantibus, & præsertim ex cœlesti influentia, vt est omnium Philosophorum concors sententia. Quod si fortasse in ipsismet indiuiduis est inæqualitas perfectionis, & indiuiduum perfectius generatur ab imperfectiori, necessario dicendum est, etiam illum excessum perfectionis prouenire ex concomitantia & cõcursu aliarum causarum: quæ sicut iuvant ad perfectius disponendam materiam, ita & ad introducendam formam indiuidualiter perfectiorem. Quæ res propriè disputari solet in libris de anim. & bene à Eusebio 5. Met. c. 18. q. 16.

Comparatio effectus ad finalem causam.

VLtimo dicendum est, finalem causam non semper esse perfectiorem suo effectu: quamquam si finis sit vltimus, & ordo in finem sit rectus, & iuxta institutionem naturæ, semper fit perfectior suo effectu, seu re ordinata in finem. Prior pars constat primo inductione: nam sæpe quis exercet nobilissimas actiones propter pecuniam, vel hominum æmulationem, qui fines imperfectiores sunt. Et ratio est, quia finis solum mouet agens Metaphorice ad operandum; & ideo non oportet vt vel formaliter, vel eminentèr contineat effectum, sed satis est quod habeat aliquam rationem boni, sub qua possit mouere voluntatem. Posterior pars etiam constat inductione, nam quatenus Deus propter finem operatur, clarum est finem vltimum quem ipse intendit esse nobiliorem cæteris rebus propter talem finem procreatis. Rursus naturalia agentia, cum non operentur propter finem vltimum à Deo intentum, etiam agunt propter nobiliorem finem. Quod si considerentur præcisè quatenus agunt ex naturali impetu naturæ vno ex tribus modis operantur. Primus est propter indiuidui perfectionem vel conuenientem statum, vt quando mouetur lapis vt quiescat in centro, vel brutum vt vitam conseruet; & in hoc modo operati ipsi summet agens est finis illius actionis, & aliquo modo vltimus, scilicet in illa serie: & ita constat finem huiusmodi esse perfectiorem tali actione, vel formaliter termino eius. Secundus modus est, quando hæc agentia agunt propter conseruationem suæ speciei, vt cum ignis generat ignem &c. & tunc finis quodammodo est æquæ perfectus, quatenus ipsa forma genti dicitur ab Aristotele finis generationis, vel quatenus ipsi summet generans est finis suæ actionis: quodammodo est finis perfectior, quatenus bonum commune totius speciei ac perpetuitas eius est excellentius bonum quam sit vnum vel alterum indiuiduum. Tertius modus est, quando hæc causæ operantur propter communicandum aliquo modo esse quod habent, vt cum sol illuminat, & idem est de omnibus influentiis cælorum: non enim agunt vt se conseruent, cum sint incorruptibiles: solum ergo agunt vt se communicent, vel (quod idem est) vt alia conseruent aut perficiant. In qua actione si consideretur finis proximus ipsius actionis, ille quidem minus perfectus est quam sit ipsum agens, tamen ille non est finis ipsius agentis, sed solius actionis: si autem consideretur finis vltimus, propter quem dici possint agere huiusmodi agentia, ille secundum quandam rationem aut seriem est bonum totius vniuersi: simpliciter autem est Deus ipse, quem hæc agentia imitantur, dum se communicant: & vtroque modo finis est quid excellentius eo, quod ad finem ordinatur.

Denique intellectualia agentia creata, si recte & ordinatè operentur propter finem, per suas operationes tendunt in verum vltimum finem, qui est Deus, vel expressè, aut saltem implicite, quatenus propter virtutem & honestatem operantur. In quo etiam aliquo modo operantur propter se, quatenus operantur propter propriam perfectionem, non quidem intendendo in se ipsi tanquam in fine vltimo cuius gratia operan-

operantur, sed tanquam in fine, cui perfectionem illam procurant. Atque ita finis quem ultimatè intendunt, absolute est perfectior omni eo quod ad finem ordinant; nam de Deo constat: de ipsismet autem agentibus, quatenus ad se aliquid ordinant, & ad illud comparantur ut ultimus finis in aliqua serie, etiam necesse est ut sub ea ratione sint perfectiora, nã hæc agentia, perfectiora sunt suis operationibus. Quod si ipsa dicuntur esse propter suas operationes, non ita in eis subsistunt, quin ad se illas ordinēt, ita ut completè intendant se ipsa in statu perfecto; qui potest dici intrinsecus finis ultimus talis actionis, non tamen simpliciter ultimus, cum tota illa actio vel referatur, vel ex se tēdat in vltiorem finem vltimum extrinsecum, qui est Deus.

Aliquando vero possunt hæc agentia ordinare res alias perfectiores se, etiam Deum ipsum ad se ipsa ut ad vltimum finem simpliciter; tamen ille est peruersus ordo, & à recta ratione, & ab eo quod naturæ rerum postulant, alienus: & ideo dixit in conclusione, si ordo in finem sit rectus ex ipsa naturæ institutione. Atque hoc modo intelligendum est, quod Aristoteles dixit, finem esse optimum vniuersumque rei: loquitur enim de fine vltimo respectiue, ut sic dicam, id est vel simpliciter, vel secundum quid, in ordine ad id cuius est finis vltimus. Et ratio est, quia finis vltimus propter se appetitur, & alia propter ipsum; & ideo etiam magis amatur quam cætera, iuxta illud, Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis; & ideo si recte & cōsuetanè ad rerum naturas ametur, oportet ut ipsum magis amabile sit, & consequenter maius & excellentius bonum.

Secus vero est de fine non vltimo: recte enim potest, & cōuenientissimo ordine res perfectior ad minus perfectam ut ad finem proximum ordinari, dummodo ad alium finem vltimum & perfectiorem tota series referatur, quia nunc non tam attenditur finis proximus ut per se amabilis est ex propria bonitate & perfectione, quam ut est amabilis ex relatione ad perfectiorem finem.

SECTIO II.

Utrum omnis causa sit prior suo effectu.

Ratio dubitandi est, quia Aristoteles 5. Metaphys. capite secundo, sine vlla distinctione asseruit causā in actu simul esse cum effectu in actu: ergo non est prior illo. Quod si dicas causam in potentia esse prius effectu in actu; hoc sane nihil est, tū, quia id non prouenit ex ratione causæ, sed ex ratione potentia: & actus illi correspondentis: sic enim ens in potentia dici etiam potest prius ente in actu. Tum etiam, quia non recte fit comparatio: aliàs etiam dici posset, effectum in potentia esse priorem causā in actu: debet ergo proportionatè fieri: & hoc modo fitur causā in actu non est prior suo effectu in actu, sed simul; ita nec causā in potentia est prior quam effectus in potentia. Quod si vltius dicas, Aristotelem solū fuisse locutum de similitudine temporis seu durationis: contra hoc est primò, quia ipse nihil distinxit. Secundò quia in c. 11. eiusdem li. 3. Metaph. enumerans varios modos prioris & posterioris secundum naturam, non meminit eius, qui est inter causam & effectum. Tertiò quia causa & effectus dicuntur relatiue: relatiua autem non solum sunt simul tempore, sed etiam simul natura. Contra est quia omnis causa est principium: omne autem principium, præsertim in rebus creatis, est aliquo modo prius eo cuius est principium, ut supra visum est. Vnde etiam Aristot. in Postpræd. c. de modis prioris dixit, omnem causam esse priorem naturā suo effectu.

Hæc questio, prout tactum est, de duplici prioritate intelligi potest, scilicet temporis & naturæ: & Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

quia de illis diuersa est ratio, sigillatim est de eis dicendum discurrendo breuiter per singulas causas, quoniam non potest vna generalis responsio de omnibus tradi. Considerandum est autem, aliud esse inquirere quid per se conueniat causæ, sc. an per se & necessario sit simul vel prior effectu, quid verò possit ei conuenire, etsi necessarium non sit. Deniq; loqui possumus de re quæ est causa, vel ut esse potest, aut quatenus est actu causa.

Expeditur questio quoad causam finalem.

Incipiendo igitur à causa finali, constat ex superioribus non semper requirere realem existentiam ad causandum: aliquando verò posse illam habere, quādo, scilicet, finis non mouet ut fiat, sed ut acquiratur, vel accidentaliter perficiatur. Hinc ergo fit, aliquem finem: quantum ad rem ipsam quæ est finis, posse esse priorem in reali existentia suo effectu: id tamen non esse necessarium: imo neq; etiā ut finis actu causans simul tempore existat cum primo effectu suo: sed solum cum vltimo: quia id, quod est primum in intentione, est vltimum in executione. Quod si obicias, Aristotelem generaliter proferentem, causam in actu esse simul cum effectu in actu. Respondendum est illud esse cum proportionem intelligendum de causa in actu secundum illud esse, quod est illi necessarium ad causandum, & quia in causa finali sufficit esse necessario esse simul finis actu causans cum suo effectu, quia non potest actu mouere agens, nisi sit apprehensum.

De prioritate autem naturæ nihil peculiare habet causa finalis, præter id quod commune est omni causæ, scilicet, quod quatenus ab ea pendet effectus: & ipsa non pendet ab effectu, sit prior natura illo: de qua prioritate naturæ quid sit & quomodo sit intelligenda, inferius dicemus latius. Et hæc sola prioritas naturæ per se cōuenit causæ finali. Alii vero modi prioritatis naturæ, qui sunt vel prioritas perfectionis, vel in subsistendi consequentia, per se non requiruntur in causa finali: quomodo autem illi conuenire possint, satis patet ex dictis, tum in sect. præced. de perfectione finis, tum in hac etiam assertione de eius reali existentia.

Resoluitur questio, quoad materialem causam.

Secundo loco facile etiam potest hæc res expediri in causa materiali: nam quoad prioritatē existentia per se conuenit huic causæ, ut non sit tempore posterior illo effectu quem causat. Et quoad hoc verum habet in illa pronunciatum illud, Causa in actu simul est cum effectu in actu. Et ratio est, quia non potest actu causare, nisi actu realiter existat, ut supra probatum est, & ideo fieri non potest ut sit tempore posterior suo effectu. Non est autem de ratione huius causæ, ut res ipsa quæ causat ita sit simul tempore cū suo effectu, ut non prius etiā extiterit: potest. n. prius tempore extitisse, quā talis effectus, non quidē actu causando illum, sed quoad ipsam entitatem absolutam talis causæ. Et hoc sensu verum habere potest in hac causa aliud pronunciatum Aristot. Causa in potentia non est necessario simul cum effectu, sed potest esse prior: comparatio enim fit inter ipsas res causæ & effectus in ordine ad actualem existentiam: non enim appellatur causa, quæ esse potest, seu quæ causare potest. Et hoc modo de illa dicitur, non semper esse simul in reali existentia cum effectu: sed posse esse priorem, quod manifestum est in hac causa; nã materia ligni, ex qua potest ignis generari, est causa in potētia ignis nondum geniti, & est prior tempore illo.

Addendum vero est, peculiare esse huic causæ, ut licet possit esse prior tempore, quocunque effectu suo signato, non tamen possit esse prior tempore o-

III.

Causa finalis non necessario primo existit quoad effectum.

IV.

Prioritas autem tamen naturæ habet ad effectum ut ab ipsa pendens.

V.

VI.

Materia nã, quæ omnes suos effectus duratiue miscet.

Ccc

mni

nni effectu suo, collectiue id intelligendo: quod maxime verum est in causa materiali substantiæ: tamen seruata proportionem inuenietur etiam verum in materiali causa accidentium. Et ratio est, quia hæc causa talis est natura, ut in nullo momento possit actu existere; quin in actu etiam causet, quia nec materia potest esse naturaliter sine forma, nec substantia capax accidentium potest absque omni accidenti: atque ita semper datur aliquis effectus huius causæ: æqualis illi in duratione: ergo respectu talis effectus non est prior tempore. Quod tamen id sit respectu huius determinati effectus accidentarium, est, potuisset enim talis materia sub alia priori forma fieri, atque ita tempore præcedere. Omitto materiam celi, cui con-naturale est, semper esse sub tali determinata forma, id enim prouenit ex peculiari ratione & con-nexione: nunc autem ex generali ratione loquimur.

VII.
Quos modis
materia pri-
or natura
suo effectu

Atque hinc facile intelligitur, quæ ratione materia prima sit prior natura suo effectu. Duobus enim modis potest dici prior natura, vel ex intrinseca ratione cauandæ, ratione cuius ab ea pender effectus, ipsa verò ab effectu pender. Quod erit intellectu facilius, si materia non pender à forma, ut à priori, & ut à propria causâ, ut superius tactum est, & iterum attingendum erit disputatione sequenti. Secundo dici potest prior natura ob subsistendi consequentiam: quod exponendum est iuxta nuper dicta de prioritate in existendo. At verò, si prius natura sumatur ratione perfectionis, sic hæc causa non est simpliciter prior natura, sed prius posterior, quia est minus perfecta quam effectus eius. Atque hæc est communis sententia, quæ est clarissima, si comparatio fiat respectu totius compositi, quod est etiam effectus causæ materialis. Si vero comparatio fiat respectu forme eam ita interpretor, ut in substantiis intelligatur materia simpliciter posterior perfectione: secundum quid autem excellens, scilicet, in ratione subsistendi, seu modo per se essendi: in hoc enim excedit materia formam materiale, quæ est effectus eius, quia illam sustentat. Vnde talis forma quodammodo in-hæret ipsi materie: materia vero, eo quod sit primum subiectum, nulli inherere potest, sed per se esse debet, & in hoc dicimus excedere hanc causam hunc effectum suum, quod magis constabit ex dicendis infra de substantia creatâ. At vero in accidentibus è cõuerso accidit: nam causa materialis est simpliciter perfectior effectu, qui est forma accidentalis, cū causâ ipsa sit substantia: tamen secundum quid, est minus perfecta, quatenus comparatur ut potentia passiva ad actum suum.

Quid de forma dicendum sit in præsentia
questione.

VIII.
Forma sem-
per est tem-
poris simul
cum suo ef-
fectu.

Tertio dicendum est de forma, per se & ex natura sua nunquam esse prius tempore suo effectu, neque etiam posterius, sed simul. Vnde in hac causâ non habet locum, quod prior sit causâ in potentia, quam effectus, quia hæc causa non prius tempore est actu ens, & potentia causâ, quam sit etiam actu causâ, quia non prius tempore existit, aut habet potentiam realem cauandæ, quam actu causet, ut recte docuit Aristoteles duodecimo Metaphysicæ capite 3. Et ratio est manifesta, maxime in his causis formalibus, quæ in suo esse pender à materia, ut sunt omnes præter animam rationalem: nam huiusmodi formæ non possunt naturaliter existere, extra sua subiecta: ergo neque extra sua composita: ergo neque possunt existere sine suo effectu. In anima vero rationali, quâuis non sit hæc necessitas dependentiæ, est tamen connaturalis proprietatis talis rei, nam cum esse eius sit ad componendum compositum, natura sua postulat, ut non fiat, nisi quando actu est compositum ex illa componendum, & ita nunquam naturaliter

est prior duratione suo effectu, quamuis possit postea durare cessante effectu: in quo habet genus quoddam prioritatis quoad subsistendi consequentiam, ut iam dicam.

De prioritate autem naturæ si sumatur quoad perfectionem, iam supra facta est comparatio inter formam & compositum, & diximus formam esse minus perfectam simpliciter, in quo sensu potest dici posterior natura suo effectu: respectu vero materiz erit prior natura, si tamen materia dicenda est effectus formæ. Si vero prioritas naturæ sumatur in subsistendi consequentia, sic non oportet formam esse priorem aut posteriorem natura suo effectu, sed sunt simul, quia nec compositum esse potest sine forma, nec forma saltem naturaliter sine composito. Solum rationalem animam excipio, quæ licet aliqua ratione sit simul, quatenus esse non potest, quin aliquando etiam sit homo, tamen simpliciter non conuertitur, quia aliquando potest existere anima, etiam si homo non sit: & secundum eam rationem potest dici prior quoad subsistendi consequentiam.

De prioritate autem naturæ, quæ per se sequitur rationem causæ, difficile est ad explicandum quomodo huic causæ conueniat ex propria ratione sua omnia peculiari conditione animæ rationalis. Et ratio difficultatis est, quia videtur impossibile quod forma sit prius natura, quam informet: ergo non potest esse prior natura, quam effectus eius. Antecedens patet, quia non est prius natura in se, quam in subiecto: hoc enim est proprium formæ subsistentis: ergo non est prius natura, quam informet, & consequenter nec est prior natura, quam compositum, quia simul ac forma informat materiam, confurgit compositum. Respondent aliqui, formam prius natura informare: non tamen prius natura esse quam compositum: nam esse prius conuenit composito, & per illud formæ, qui à fortiori idem dicunt de materia. Veruntamen hæc responsio nec difficultatem euacuat, nec veram doctrinam continet. Primum enim Aristoteles non tantum dixit causam prius natura causare, sed etiam prius natura esse, quam eius effectum. Deinde, si forma prius natura informat in hoc ipso includitur, ut prius natura sit, tum quia esse est prædicatum transcendens inclusum in quolibet prædicato reali: informare autem, prædicatum reale est: tum etiam quia informare nihil aliud est quam actuando dare proprium esse: ergo informare intrinsece includit esse. Denique, si forma prius natura informat, quam compositum sit, ideo est quia esse compositi confurgit ex informatione formæ: sed etiam entitas compositi confurgit ex entitate formæ: ergo prius natura est entitas formæ quâ entitas compositi: ergo forma sicut prius natura informat, ita prius natura est.

Aliter responderi potest, tria hic interuenire, scilicet formam esse, formam informare, & compositum esse, seu (quod idem est) formatum, seu constitutum esse, quæ tria non solum ratione, sed etiam ex natura rei aliquo modo distinguuntur, ut extrahatis in superioribus constare potest. Formam ergo esse, & informare, prius natura est, quam compositum, quia comparantur quodammodo ut via & terminus, & ut fieri & factum esse. Atque ita etiam in hoc genere causæ verum habet generale pronuntiatum Aristotelis: Causa est prior natura suo effectu. Quod non solum de re, quæ est causâ in potentia, seu in actu primo, sed etiam de causâ in actu secundo causante verum est: quia ut sic exercet actionem causæ, & ab ea pender effectus, sicut etiam in causâ agente explicabimus. Forma autem est actu causans, quatenus actu informat: ergo ut sic est prior natura composito, quod est effectus eius. Neque contra hoc procedit difficultas tacta, quia potius ex eo, quod compositum resultat ex informatione formæ, sequitur informationem ipsam

ipsam, & formam ut informantem esse priorem naturae composito. At verò comparando alia duo inter se, scilicet, esse & informare, concedi potest neutrum esse prius naturae altero in iis formis, quae sunt dependentia à subiecto: hoc enim videtur intendere, & satis probare difficultas tacta, quo concessio illi satis fit. Neque obstat illud principium, quod causa est prior naturae: non enim dixit Aristoteles omnem causam prius naturae esse, quam causet, sed dixit causam esse priorem naturae suo effectu: potest autem hoc posterius esse verum, etiam si prius non sit: nam ipsummet causare est prius naturae effectu ut dixi. Non videtur autem necessarium, ut causare sit posterius naturae, quam esse causae: ubi ipsum causare non est propriè effectus ipsius esse causae, sed est ipsummet esse communicatum seu unitum subiecto: quae unitio est effectus agentis, sicut ipsum esse formae, simulque sit cum existentia formae.

Hæc respositio quoad priorem partem de prioritate naturae respectu compositi, vera est, & optimè satisfaciit. Quoad alteram verò partem, licet probabilis sit: mihi tamen non omnino probatur, quia non videtur posse negari, quin ipsamet causalitas formae sit ab illa aliquo modo, sicut causalitas agentis est ab agente: unde sicut agens non tantum est prius naturae suo effectu, sed etiam sua actione, diuerso tamen modo; nam quatenus actu agens, est prius naturae effectu, non verò actione, quia per illam formaliter constituitur actu agens, tamen quatenus actu ens, est ut minimum prius naturae sua actione: ita videtur forma prius naturae esse, quam eius actualis causalitas, cum hæc etiam ab illa causetur: ergo prius naturae est, quam informet. Unde hæc causalitas est vera, quia forma est, ideo informat seu causat compositum: & hoc ipsum in superioribus dictum à nobis est. Cōcedamus ergo formam prius naturae esse, quam informet.

Ad difficultatem autem superius positam dicendum est, actus forma quæ natura sua pendet à materia, prius naturae sit, quam informet, non tamen prius naturae esse in se aut per se quam in materia, sed præcisiuè tantum (ut sic dicam) prius naturae esse, quam tali modo fit, scilicet, informando materiam. Quod si inquiratur in illo priori naturæ qualiter sit, in se, vel in alio, responderetur in primis non rectè interrogari de illo priori naturæ, ac si esset aliquod instans, in quo forma sit, & non informet: hæc enim prioritas causalitatis non est explicanda per prius in quo, sed à quo. Non enim alia ratione dicitur forma prius naturae esse, quam informare, nisi quia informare aliquo modo manat ex esse: quamquam in re, in nullo signo etiam rationis intelligatur forma simpliciter esse prius quam materia informet. Si autem intellecta prioritate, ad interrogationem factam dicendum est in illo priori formam non esse in se nec in alio, sed tantum esse per tale esse, quod intrinsecè postulat esse in alio, quam rem explicabimus latius disputatione sequente, tractando quomodo causæ sint sibi inuicem causæ.

Tractatur questio in causa efficiente.

IV. Quæto loco dicendum est, causam efficientem ex se posse esse priorem tempore suo effectu quantum ad suam entitatem absolutam, seu vim agendi, quam vocauit Aristoteles causam in potentia seu in actu primo, non tamen semper esse id necessarium: potest enim effectus huius causæ interdum esse æqualis illi in duratione, quod si talis causa sumatur in actu secundo, necessario simul tempore est cum suo effectu, quamuis sit simpliciter & propriissimè prior naturae. Probatur prima pars, primo inductione, nam Deus qui est prima causa efficiens rerum, per æternitatem prius extitit, quam quicquam effectus, & in cælis, & aliis causis secundis res est manifestæ.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

facta. Ratio verò est, quia hæc causa, per se loquendo non indiget suo effectu ut sit, neque aliunde habet necessariam connexionem cum actione sua. Unde si interdum est aliqua causa efficiens, quæ non antecedat tempore suum effectum, id non est ex præcisa ratione talis causæ, sed ex aliqua peculiari conditione.

Potest autem id tribus modis accidere (quo probabamus secundam partem conclusionis) primo, si efficientia sit minus propria per solam resultantiam naturalem: quomodo essentia non procedit tempore passionem ex ea manantes. Secundo si causa sit naturaliter agens, & à primo instanti sui esse habeat omnia requisita ad agendum absque vlllo impedimento: quomodo lumen productum à Sole potest esse illi coæuum: tertio si causa sit libera, & simul ac est, velit agere: quomodo angeli in primo instanti quo creati sunt, aliquid facere potuerunt: & Deus ab æterno potuisset aliquid creare si voluisset. In his autem omnibus modis supponendum est, effectum debere esse talem ut per indiuisibilem actionem fieri possit: nam si efficiendus sit successiuus, non poterit omnino simul esse cum sua causa, nisi aliqui supponatur etiam causa ipsa incipere & esse successiuus, seu ad modum successiuarum. Alioqui successiuus effectus necessario incipit post aliquod instans, in quo iam supponitur causa existens, vel ex se ut Deus, vel per creationem aut generationem, saltem ex natura rei, & seclusis miraculis. Qua ratione motus cæli non potuit simul tempore esse cum suo motore, sed hic præcedere debuit saltem per instans. Dico autem seclusis miraculis, quia, si verum est potuisse Deum creare angelum per vltimum non esse, etiam verum erit, talem angelum potuisse simul esse & mouere cælum: sed de hoc aliàs.

Tertia pars conclusionis, præter autoritatem Aristotelis est per se euidentis, quia causa est in actu per actionem, actio vero non est sine termino: terminus verò actionis est effectus causæ agentis: ergo de primo ad vltimum causa agens in actu, non est sine suo effectu in actu. In hoc autem duo includuntur, vnum est non posse effectum actu manare à causa, quin causa ipsa simul existat, quod supra probatum est contra aliquos qui dixerunt posse effectum actu manare à re iam non existente, neque in se, neque in aliqua virtute sua: quod est plane impossibile, & contra hoc Aristotelis dogma, quod causa in actu & effectus in actu, debent esse simul. Dicitur autem effectus in actu, non ille qui actu est ens per actualet suam existentiam, sed ille qui actu est effectus, id est qui actu manat à causa: potest enim illa res actu esse, & non actu emanare, sed emanauisse, & tunc constat posse esse sine sua causa, quæ tunc sit, licet supponat eam fuisse, & causasse. Secundo includitur in illo pronuntiato, causam non posse prius tempore esse actu causam, quam effectus actu sit, quia est actu causa, quatenus actu influit: non potest autem actu influere, nisi iam sit aliquid, in quod influat. Sed obseruandum est, ita effectum esse simul cum causa in actu, sicut ab illa manat: nam si manat totus simul per actionem momentaneam, erit simpliciter, & secundum totum suum esse, simul tempore cum sua causa in actu, quia in huiusmodi effectu (ut aiunt) simul est fieri, & factum esse, & consequenter simul etiam est causam agere, & effectum esse. At verò si effectus fiat successiuus, causa etiam erit in actu successiuus: & tunc effectus solum in fieri, vel secundum aliquid sui erit simul cum causa in actu.

Solum potest quis obicere, Deum ex æternitate fuisse causam in actu non solum primo, sed etiam, secundo modo, & tamen nullum fuisse effectum ex æternitate. Hæc verò obiectio solum habet locum in eorum sententia, qui ponunt totam actionem, qua Deus ad extra agit, esse in Deo immanentem & æternam. Iuxta quam respondendum erit, id esse

Ccc 2 pecu-

XV.

XVI.

XVII.

peculiare in actione diuine voluntatis, quæ potens est non solum ad influendum esse in effectum, sed etiam ad influendum pro eo tempore, quo ipsa præscribit, & non antea, quamuis antea ipsa sit. Qui vero ita sentiunt, melius loquentur, si dicant illum actum in manentem seu volitionem Dei non constituere illum actum agentem ad extra, nisi prout actum influit: & vt sic connotare coexistentiam effectus. Nobis vero faciliore est responsio: negamus enim Deum esse causam actum agentem ad extra per actum solum in ipso manentem, sed per actionem extra transeuntem, qui non est prior tempore quam effectus.

XVIII.

Vltima denique pars de prioritate naturæ constat primò ex generali sententia Aristotelis, quod causa est prior naturæ suo effectui, quæ prioritas nihil aliud est quam dependentia effectus à causa, & independentia causæ ab effectui: hæc autem dependentia ex parte effectus, & independentia ex parte causæ, maximè cernitur in causa efficiente, vt disputatione sequenti latius declarabimus. Et ideo dixi efficientem causam non solum esse priorem naturæ, sed etiam maximè propriè hoc ei conuenire, quia & causa efficiens maximè requirit existentiam ad causandum, & secundum eam est omnino independens à suo effectui. Est autem circa hanc prioritatem naturæ considerandum, posse esse sermonem de causa efficiente, aut vt actum efficiens est, vel secundum se, seu prout est in actu primo proxime disposita ad agendum. Rursus comparari potest vel ad proprium effectum, vel ad actionem seu causalitatem suam. Igitur comparatione effectus simpliciter est prior naturæ causa in actu etiam vt actum agens, quia actio ipsa est prior naturæ suo termino. At vero comparatione ipsius actionis non potest esse prior naturæ causa in actu secundo, vt bene notauit Soncin. 5. Metaphys. quæst. 7. quia ipsa actione constituitur formaliter agens in actu secundo: ergo non potest esse prior naturæ eadem actione. Respectu igitur actionis solum dici potest causa prior naturæ, quatenus consideratur in actu primo.

XIX.

Dices: Hoc modo non solum est prior naturæ, sed etiam tempore. Respondetur, si loquamur de causa in actu primo sufficiente, & non impedito, & cum omnibus requisitis ad agendum, non ita esse, nisi forte in potentia libera, in qua id est speciale. Deinde dicitur, etiam si prioritas temporis antecesserit, posse etiam prioritatem naturæ interuenire pro illo met instanti, in quo iam sunt simul duracione actio & causa agens: & ita etiam causa libera non solum eo tempore quo non operatur, est prior sua actione, sed etiam pro illo instanti quo operatur, est etiam prior saltem naturæ: & ideo potest pro illo met libera esse, vt supra diximus: Et ratio est, quia ipsa actio manat ab actu primo, non tamen manat media actione, sed se ipsa; & ideo est posterior naturæ quam causa in actu primo, non tamen quam causa in actu secundo.

Satisfi argumentis in principio positis

XX.
Explicita ut
Aristoteli.
cum axio-
ma.

EX dictis soluta est ratio dubitandi in principio posita, & explicata propositio Aristotelis, Causa in actu, & effectus in actu simul sunt. Loquitur enim aperte de causa actu causante, & de effectui in actu in ratione effectus, vt explicuimus. & de similitudine temporis, non naturæ, vt ex contextu aperte constat. Vnde nil refert, quod expressis verbis ibi non distinguat, tum quia res ipsa est satis perspicua, tum etiam quia in ipso contextu, vt dixi, satis declaratur: maximè cum ipse Philosophus in Postprædicam. dicat ea simpliciter dici simul esse quæ simul tempore sunt. Et eodem modo accipiendum est, quod ibidem ait Aristoteles, causam in potentia non esse simul, scilicet tempore, cum suo effectui: vocat enim, vt dixi, cau-

sam in potentia, non ipsam rem, quæ est causa, vt in potentia existentem, sed rem actu existentem, & in potentia ad causandum: & de hac negat esse simul tempore cum effectui, non quia esse non possit, sed quia id necessarium non est.

Ad alia argumenta contra prioritatem naturæ respondetur. Ad primum dicitur in primis satis esse, quod Aristoteles in prædicamentis hunc modum prioritatis naturæ posuerit, nam in quintum Metaphysicæ, non videtur omnes modos Prioris alibi politos repetiuisse. Vel dici potest, hanc prioritatem naturæ comprehensam fuisse sub illa quæ est in subsistendi consequentia, nam causa in tantum dicitur prior naturæ suo effectui ratione causalitatis, in quantum id quod dependet, vt sic esse non potest sine eo, à quo pendet, in quo habet rationem posterioris; è contrario vero id à quo aliud pendet, vt sic est independens ab illo, & ex vi huius independentie esse potest sine illo: quod si fortasse aliunde penderet, est per accidens ob aliam causalitatem. Atque ita causalitas in tantum dicitur naturæ prioritas, in quantum virtute includit prioritatem in subsistendi consequentia, vel absolute, vel saltem quantum est ex illo capite.

Ad vltimum de relatione, sæpe iam dixi in hoc tractatu de causis nihil nos curare de relationibus prædicamentibus consequentibus causalitatem, nam siue illæ sint rei, siue rationis, sunt posteriores causalitate, & propriam habent considerationem & colloca-tionem in prædicamento Ad aliquid. Non sumuntur ergo hic causa & effectus vt de formali dicere possunt relationes prædicamentales: quo sensu verum esse simul non tantum tempore, sed etiam naturæ, si sumantur vt relatio & actus terminus: sed est sermo de causa & effectui quantum ad actum causantis & causati; & ita non sunt simul naturæ, etiam si transcendentelem habitudinem includant quia hæc non requirit simultatem nature inter extrema, vt in multis alijs rebus per se notum est.

SECTIO III.

Virum eiusdem effectus esse possint aut debeant
plures causæ.

Vb hoc titulo multa comprehenduntur, quæ oportet distinguere, & breuiter expedire. Potest enim esse sermo vel de causis diuersorum generum, vel de causis diuersi ordinis seu speciei in eodem genere, vel de causis eiusdem rationis & speciei in eodem genere. Rursus potest esse questio de causis totalibus in suo ordine, vel de partialibus: est autem causa totalis quæ præbet totum cōcursum necessarium ad effectum in illo ordine: partialis vero è contrario dicitur, quæ per se sola non confert sufficientem, totumque necessarium cōcursum. Præterea aliud est querere an plures causæ sint necessariae ad effectum, in quo simul inquiritur tam connexio effectus cum causis, quam connexio ipsarum causarum inter se in ordine ad causandum effectum: aliud vero est querere, an possint plures causæ ad eundem effectum causarum conuenire, et hoc necessarium non sit. Illud denique est considerandum, quando inquiritur de influxu plurium causarum in vnum & eundem effectum, non inquiri de vnitatem effectus quoad relationem effectus, id est, an talis effectus vno & eodem respectu referatur ad plures causas: hæc enim questio parui momenti est, & proprium locum habet in prædicamento relationis. Neque etiam inquiritur de vnitatem seu identitate causalitatis plurium causarum in eundem effectum: sed inquiritur de ipso esse seu absolute vnitatem effectus, an in illam possint vel debeant plures causæ.

causae influere, siue vnaquaque influat distincto influxu, siue non: id enim iudicandum erit ex modo causatum, & ex principiis supra positis de causalitatibus singularum causarum, ut ex dicendis etiam facile constabit.

Expeditur questio in causis genere diuersis.

Principio igitur de causis diuersorum generum certum est aliquos esse effectus, ad quos causae omnium generum concurrere necessario debent, si sint propriae & per se effectus. Huiusmodi sunt in primis omnes substantiae naturales, de quarum ratione est ut ex forma & materia componantur, & ita iam ibi duae causae concurrunt: materia autem non potest per se esse, nisi ab aliquo fiat: neque etiam habet formam, nisi aliquod agens illam inducat: agens autem non inducit illam, nisi aliquem finem intendat, & ita necesse est, ut aliae etiam duae causae concurrant. Quo fit, ut idem causarum concursus necessarius sit tam ad materiam, quam ad formam materialem, seu materiam informantem, non tamen eodem modo. Tum quia nec materia causat se ipsam: nec etiam forma. Tum etiam, quia aliter concurrunt materia ad formam, quam ad compositum, & e converso, & sic de aliis, vix superioribus satis constat: Idem causarum concursus proportionaliter necessarius est, ut quodlibet accidens connaturali modo per se causetur, quia non solum ex subiecto, ab aliquo efficiente, propter finem. Dixi autem, *sistit propriae & per se effectus*, quia in effectum contingentem, & per accidens, ut talis est, neque est causa finalis, neque propriae & per se efficiens: tamen ille ut sic nec est effectus per se, nec propriae est vnus effectus, sed aggregatio plurium, in quorum singulis praedictae causae inueniuntur. At vero in solis substantiis simplicibus seu immaterialibus, duae tantum causae concurrunt, scilicet efficiens & finalis, eo quod materialem non habeant, nec formalem habere possint: nisi fortasse formam Metaphysicam quis causam appelleret: illam autem non esse propriae & physicam causam, supra ostendimus.

Ex his intelligitur primum, nullum esse effectum in rerum natura, qui vnica tantum habeat causam formaliter loquendo. Nam in primis necessarium est ut quicquid est causarum, habeat causam efficientem, ut patet tum inductione facta, tum etiam, quia quod est causatum, non habeat esse à se: debet ergo habere datum ab alia causa extrinseca, causa autem, quae realiter influat esse, ut causa extrinseca, est efficiens. Deinde, quia omne causatum habet causam finalem; nam haec est prima causarum, quicquid autem habet causam finalem, habet etiam efficientem, ut docuit Averroes libro de substantia orbis, capite 2. quia finalis causa est cuius gratia agens operatur. Vnde supra ostendimus, causalitatem finis primo ac per se exerceri circa aliquam actionem agentis. Et e converso causa etiam efficiens per se nihil operatur, nisi concurrente etiam fine propter quem operatur, haec igitur duae causae ut minimum necessariae sunt: habentque inter se necessariam connexionem, eo modo, quo supra declarauimus, quomodo omne genus operetur propter finem. Dixi autem *formaliter loquendo*, quia ubi contigerit efficiens & finem in eandem omnino rem coincidere, poterit quidem effectus realiter esse ab vna sola causa, prout exercente tamē duplicem rationem causandi, secundum quam duae causae formaliter nuncupantur. Et eadem proportionem qui numerant exemplar ut causam distinctam, dicent habere connexionem cum efficiente & fine, saltem ratione primi agentis, iuxta superius declarata.

Dices, posse intelligi rem aliquam ex se esse propter alium finem, etiam si non sit ab alio efficiente, i. Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ta ut adaequata ratio finis non sit esse id cuius gratia aliquid fit, sed cuius gratia vel fit, vel est. Sicque Aristotelem sensisse: de quibus rebus quod habeant causam finalem & non efficientem, existimant Gregorius & alii, de qua re partim supra diximus, partim infra dicemus. Nunc quod ad rem praesentem spectat, impossibile in primis est rem, quae ex se est, esse propter aliud à se, nam quod à se est, propter se etiam est, quia tale ens est omnino perfectum, nec est cur habeat esse ordinatum ad aliud, si ex se illud habeat. Deinde, etiam si fingeretur talis ordo, non esse per propriam causalitatem finis, respectu ipsius esse talis entis, quia tale esse esset ex se simpliciter necessarium, cum supponatur non indigere causa efficiente: ergo non pender ab alio etiam ut à finali causa, quia alias illa ablata amitteret suum esse, quod repugnat enti simpliciter necessario. Vnde neque in operari posset pendere ab alio ut à fine, quia quale est esse, tale est & operari. Igitur haec duae causae ut minimum requiruntur ad quemlibet effectum.

Secundo sequitur ex dictis, nullum effectum habere causam materialem intrinsecam, qui non habeat omnes alias, neque etiam habere causam formalem intrinsecam, qui non habet ceteras, ac denique intrinsecam causam materialem, & formalem habere necessariam connexionem, non solum inter se, sed etiam cum efficiente & fine. Haec omnia sunt clara & certa ex dictis, quia materia & forma sub praedicta ratione habent inter se relationem, seu transcendentalem habitudinem mutuam, quia nec materia causat intrinsecè nisi per complexum formae, nec forma nisi per informationem materiae, & ita non potest vna causare intrinsecè sine alia. Dico autem *intrinsecè*, quia quatenus materia causat ipsam formam non tam intrinsecè causat, & ideo ut sic non requirit formam ut co-causantem seipsam, sed solum ut causatam, & consequenter ut co-causantem compositum. At vero qualibet ex his causis, & ambae etiam simul habent connexionem cum efficiente, & consequenter etiam cum finali, quia cum materia, tum forma, tum etiam compositum ex ipsis est ens adeo imperfectum, ut non possit ex se habere esse, & ideo sicut neutra ex his causis est sine efficiente, ita neque causat sine efficiente: efficiens autem, ut saepe dictum est, per se non efficit sine concursu finis.

Vltimo intelligitur ex dictis, quomodo haec causae dicantur totales, cum tamen nulla earum per se sola sufficiat ad effectum. Sunt enim totales in suis generibus, quia vnaquaeque in suo genere sufficit, & adhibet totam causalitatem in eo ordine necessariam & quia vnaquaeque habet suam causalitatem diuersae rationis ab alia, & non componunt vnā integram causam: ideo vnaquaeque absolute existit totalis causa. Dices, saltem sequitur quantumlibet ex his causis esse imperfectam in absoluta & communi ratione causae, esto vnaquaeque dicatur perfecta in suo genere. Patet sequela, quia qualibet earum est absolute insufficiens ad effectum in rerum natura constituendum sine aliarum consortio. Consequens autem est falsum, alias etiam Deus in ratione causae esset quid imperfectum. Respondetur primo, absolute negando sequelam, propter instantiam de diuina causalitate. Secundo additur, consequens est verum in omni alia causa praeter Deum; vtriusque autem dicti rationem sic declaro. Nam in primis causae materialis & formalis imperfectae simpliciter sunt, tum quia non causant nisi componendo, qui modus ex suo genere imperfectus est, tum etiam, quia cum vtraque causet, veluti dando suammet entitatem ad entitatem effectus constituendam, neutra per se sola ad id satis est, quia vnaquaeque habet entitatem imperfectam & incompletam ut ex vtriusque coniunctione completa entitas totius effectus consurgat. Denique vnaquaeque dat aliquid proprium, quod altera nullo modo potest conferre. His ergo rationibus vtraque est simpliciter imperfecta.

V.
Materialis
& singula
alia causa
causales
appellatur.

VI.

VII.

Finalis causa efficiens ex suo genere prout perficitur.

Causa verò finalis, & efficiens, ut sic nullam dicitur imperfectionem, neque in modo caufandi, neque ex eo, quod alia causa cum illis interdum concurrant. In creaturis autem semper habent aliquas imperfectiones admittas: quoad modum quidem, quia vel operantur cum mutatione seu mutabilitate, vel propter suum commodum, vel aliquid huiusmodi. Quoad indigentiam verò aliarum causarum (quod ad rem presentem spectat) quia omnis causa efficiens creata indiget materiali causa ut efficere possit, quod imperfectionis est, tum propter limitatum modum agendi, tum etiam quia ipsa materia quam supponunt, nullo modo est ab ipsis. Rursus indigent aliqua causa finali extra se; nam licet propter se operentur, tamen necesse est, ut etiam operentur propter aliud saltem ut ultimum finem. Et præterea indigent concursu superioris causæ in ratione efficientis superioris rationis. Ac simili proportionem omnis finis creatus habet imperfectionem in caufando, ob quam, & ob limitationem suam, indiget & alicuius efficientis distincti, & alicuius materiæ vel subiecti concursu, ut aliquem effectum habere possit.

VIII.

At vero in Deo solo est causalitas sine imperfectione, nam in primis absolute non indiget concursu materiæ vel formæ ad efficiendum. Deinde quando hæc causæ sunt necessariae in aliquo effectu, etiam si fiat à Deo, non concurrunt aliqua earum ut simpliciter supposita causalitati Dei, sed ut ab ipso facta & conservata. Et præterea necessitas talium causarum non est ex defectu virtutis Dei: alioqui non daret Deus esse etiam ipsis causis, sed est ex intrinseca indigentia effectus, cuius natura est, ut ex talibus causis constet. Quo etiam fit, ut tales causæ, quatenus concurrunt ad effectum Dei, magis concurrant ut effectus eius, quam ut concausæ cum ipso. Adeo ut ipsæmet causalitates talium causarum exerceri non possint, nisi Deus illas efficiat. Rursus Deus ad caufandum effectum ita indiget concomitantia causæ finalis, ut non indigeat fine à se distincto, quia ipse est finis ultimus omnium suarum actionum. Quod si interdum vult actionem suam ad alium finem proximum ordinare, & illud non est ex indigentia, sed ex perfectione & voluntate sua, & præterea talis finis proximus non posset esse finis, nisi à Deo reciperet perfectionem & bonitatem qua posset illud munus subire. Et similiter è contrario, ut Deus causet per modum finis, non indiget confortio alterius agentis, sed suæ virtutis. Ut omittam in illis generibus finis & efficientis habere Deum summam independentiam. Ita ergo fit ut cōcursus plurium causarum ad unum effectum non minuat perfectionem Dei in absoluta ratione caufandi, etiam si in inferioribus causis illud sit indicium imperfectæ virtutis.

Tractatur questio in causis eiusdem generis diversis in specie.

IX.

Secundo loco dicendum est de pluribus causis eiusdem generis, diversæ tamen rationis vel ordinis in tali genere. Et hoc poterit breviter expediri, quia res est facillima. Dicendum est enim, in causa materiali & formali non posse hoc modo plures causas concurrere ad eundem effectum: in efficiente autem & finali, posse. Prima pars de materia probatur, quia materia non concurrunt, nisi recipiendo formam: duæ autem materiæ diversæ rationis, vel in essendo, vel in caufando, non possunt ad eandem formam recipiendam concurrere, quia neque eadem forma potest in pluribus materiis recipi: quod si plures materiæ plures formas recipiant, iam non ad unum effectum concurrunt, sed ad plures.

Plures materiæ eiusdem effectum esse non possunt.

X.

Dices, quamvis ratio facta concludat, respectu formarum substantialium, quæ à materia pendent,

non tamen respectu animæ rationalis, quia plures materiæ concurrunt cum eadem anima ad eundem hominem componendum, vel simul ratione diversarum partium, vel successivè ob continuam mutationem materiæ. Respondetur ob partium diversitatem non esse propriè plures materias, sed unam adæquatam, constantem ex pluribus partibus, præsertim cum neque illæ partes possint eadem anima informari, nisi sint inter se aliquo modo vnitæ & cōiunctæ ad componendum unum adæquatum susceptivum. Addo præterea, quatenus plures illæ materiæ partiales ad unum effectum concurrunt, eatenus ipsummet effectum esse multiplicem & variatum secundum partes. Vnde ad alteram partem de successiva mutatione materiæ respondetur, illum effectum esse quidem unum ratione animæ, tamen ex ea parte qua variatur materia, etiam effectum aliquo modo variari, ut supra disputatione quinta tractatum est.

Dices rursus, quantum in substantiali effectu, verum hoc fit, non tamen in accidentali. Et ratio differentiæ est, quia causa materialis proxima formæ substantialis, non habet aliam in qua fundetur, quia est ipsa primum subiectum, & ideo tantum potest esse vnica causa materialis vnus formæ, & vnus compositi: at verò forma accidentalis potest immediate habere aliquam materialem causam, quæ indiget alia materia in qua sustentetur, quia, ut supra diximus potest accidens immediate inherere accidenti. Sic ergo poterit idem accidens habere duas causas materiales, vnā proximam, & aliam remotam, ut eadem intellectio, verbi gratia, caufatur materialiter à subiecto in quo recipitur, & à substantia animæ. Respondetur primo, illud remotum subiectum non propriè concurrere per se ad ultimum actum, sed solum sustentando illud accidens cui aliud inheret, & ita est supra posita assertio declaranda aut limitata de causa materiali immediata, ac per se. Quod si quis velit defendere idem accidens, verbi gratia, eundem actum vitalem, immediate afficere utrumque subiectum, proximum, & radicale, necesse est, ut dicat, illa duo tunc concurrere per modum vnus adæquati susceptivi, & singula tantum partialiter concurrere: conclusionem autem intelligendam esse de causis totalibus.

Iam de causa formali euidentior est assertio posita, quia plures formæ non possunt ad eundem effectum constituendum convenire. Nam quod ad formas substantiales attinet, supra ostensum est non posse esse plures simul in eadem materia, quamvis autem successivè sint, non component cum illa eundem effectum, sed diversos, quia diversa esse formaliter tribuunt. Vnde licet potentia absoluta simul essent plures formæ in eadem materia, non concurrerent ad unum effectum, sed vnaquæque suam speciem, & suum effectum constitueret. Quod verò spectat ad formas accidentales, quamvis plures possint simul in eodem subiecto esse, non tamen ad eundem effectum concurrere, sed vnaquæque suum proprium ac distinctum habet effectum. Nec refert, quod interdum compositum ex talibus formis denominatur aliquo modo unum, ut vnus artifex, etiam si habeat plures artes specie distinctas: nam illa denominatio singularis sumitur ex vnitate subiecti subsistentis in illis formis: vnde formaliter non cadit in effectum talium formarum, ille enim vera non est vnus, sed cadit in ipsum suppositum, quatenus vnus & idem omnibus illis formis seu accidentibus subsistat. Denique, si aliquando forte plures formæ, vel accidentales, vel etiam substantiales, dicuntur concurrere ad unum quid constituendum, id non efficiunt ut formæ totales, sed ut partiales, ut forma sanguinis, carnis, & ossis ad constituendum animal, & calor, figura, &c. ad constituendum pulchram, vel si quid est aliud simile. Semper ita quales formæ

formæ concurrunt, vt componentēs vnā, neque est maior vnitas in effectu, quam sit proportionaliter in forma: nunquam ergo plures causæ formales ad eundem effectum concurrunt.

At vero in efficientibus & finibus, si sint diuersarum rationum, & inter se subordinata, res est manifesta ex his, quæ de his causis disseruimus. Nam possunt plures causæ huiusmodi ad eundem effectum concurrere, & quando effectus est à causa creata, semper id est necessarium propter dependentiam causæ particularis.

SECTIO IV.

An possit idem effectus esse simul à pluribus causis totalibus eiusdem generis, & speciei.

Restat ergo dicendum de tertio puncto, qui est præcipue intentus in hac sectione, scilicet, de pluribus causis eiusdem generis & speciei, seu ordinis in illo genere. Et, vt ad punctum difficultatis statim accedamus, excludende sunt causæ intrinsecæ materialis & formæ, nam in eis locum non habet hæc quæstio, vt à fortiori patet ex dictis in secundo puncto præcedentis sectionis. Habet ergo locum quæstio in efficientibus, & est ferè eadem ratio de finibus, vt in fine subiiciemus: idemq; ostendimus dicendum esse de qualibet causa, quatenus fuerit extrinseca. Rursus difficultas est de causis totalibus in suo ordine: nam de partialibus nulla est difficultas, quia constat multos effectus naturales esse à pluribus efficientibus proximis partialibus, vt idem filius à patre & matre, supponendo matrem effectiue concurrere: & idem lumen aut calor à multis lucernis vel ignibus, & sic de alijs. Et ratio est, quia quando causæ tantum sunt partiales, ex omnibus confurgit vna tantum totalis & sufficiens, ergo nihil obstat, quo minus plures causæ illo modo concurrant, quia illæ non tam sunt plures causæ, quam plures partes vnius causæ. Neque enim necesse est, vt causa totalis ita sit vna, vt vel sit simplex, aut per se ac proprie composita per realem vniōnem causarum partialium, sed sufficit, vt coalescat ex pluribus sese iuuantibus ad agendum, & sufficienter coniunctis vel approximatis, vt suo partiali modo influere possint. Itaq; in hac parte nulla est difficultas.

De causis vero totalibus duplex adhuc quæstio versatur. Vna est, an simul & coniunctim possit idem effectus à pluribus causis prodire. Altera est, an saltem successiue vel diuini possit idem effectus à varijs causis fieri, id est, an, qui sit ab vna, fieret idem numero ab alia, si eidem materiæ eodem tempore applicaretur. Prius dicemus de priori quæstione, & deinde de posteriori.

Prima sententia negans omnino hoc esse possibile.

Si ergo prima sententia docens tam esse impossibile plures causas simul concurrere eo modo ad eundem effectum, vt implicet contradictionem, ideoque nec de potentia absoluta fieri posse. Ita opinatur Scotus in 3. d. quæstione secunda, & in 2. distinctione 20. quæstione secunda. Et idem sentiunt multi Thomistæ, qui dum dicunt hoc esse impossibile, probationem adiungunt inferendo implicationem contradictionis: ita Caiet. 3. part. quæstione 67. artic. 6. prope finem. Soncin 5. Metaphys. quæst. 6. & Capreol. in 2. dist. 20. quæstione vnica, artic. 3. ad argumenta Scoti contra 3. conclus. & interitum, distinct. 1. quæst. 1. art. 3. ad argumenta Scoti cont. 2. conclus. & Ferrar. 3. cont. Gent. c. 68. & Iaue. 5. Meta. 4. 7. Solent hæc opinio in hoc sensu tribui D. Thom.

quia interdum absolute dicit hoc esse impossibile, vt in 1. p. q. 52. art. 3. & 3. p. q. 82. art. 2. ad 2. & in 1. d. 37. q. 3. art. 3. & 5. Metaph. cap. 2. & idem sentit Maril. 1. de Gen. q. 8. Et non dubito, quin hæc fuerit illorum Philosophorum sententia, qui putarunt id esse simpliciter impossibile, quod per naturales causas fieri non potest, de quo statim dicemus.

Fundatur autem hæc sententia primò, quia contra rationem causæ totalis est, vt habeat consortium alterius in eodem ordine, nam causa totalis est illa, quæ agit tota virtute necessaria in illo ordine ad talem effectum: ergo repugnat causæ totali vt sic, habere consortium alterius causæ similis in effectione eiusdem effectus. Patet consequentia, quia hoc ipso, quod habet aliam causam concurrentem, iam ipsa non adhibet totam virtutem necessariam. Vel certe si ipsa adhibet totam virtutem, & nihilo minus alia etiā suam exhibet, plus virtutis actu applicatur ad illum effectum: ergo prodibit etiam maior effectus, & consequenter fiet ab illis vt à causis partialibus, & à neutra vt totali. Manifestam enim repugnantiam inuoluere videtur, vt causa potentior, secundū totam virtutem actu operetur, & tamen non plus operetur, quam si sola causa minus potens efficeret. Et confirmatur secundò in hunc modum, nam si vna causa efficit effectum vt causa totalis: ergo vel alia nihil agit, & sic falso dicitur esse causa, vel actum agit, & hoc est impossibile, quia agere est de non esse educere ad esse, nā teste Aristotele, inter hos terminos fit omnis actio: sed id, quod actum est ab vna causa, iam est extra non esse: ergo non potest fieri ab alia. Tertio confirmatur hoc ipsum, quia alias posset vna causa totalis non tantum simul & eodem instanti, sed etiam in posteriori tempore, producere rem prius iam ab alia productam, quod est contra rationem productionis, vt diximus. Vnde alterius fieret, vt eadem res producere posset seipsam, quia si non posset, maxime, quia ad agendum supponitur esse, sed etiam si res iam sit, potest ab alia causa iterum produci, ergo & à se.

Quartò impossibile est eandem actionem esse à duabus causis totalibus, ergo & eundem effectum. Patet consequentia, tum à paritate rationis, tum etiam, quia vnus effectus non potest, nisi vna actione fieri. Antecedens vero probatur, quia actio omnino essentialiter pendet ab agente: non potest ergo vna & eadem actio simul à pluribus agentibus, & à singulis totalibus dependere. Vnde est quinta & vulgaris ratio, quia alias sequitur talem effectum pendere, & non pendere essentialiter ab illis causis, quæ est contradictio. Sequela patet, nam quod pendeat, in eo ipso asseritur, quod vtraque illarum dicitur esse causa per se & totalis, nam causa per se est, à qua per se pendet effectus, & totalis est, à qua totaliter pendet. Quod vero non pendeat, probatur, nam si hæc tollatur, nihilominus remanebit effectus ex influxu alterius, cum dicatur esse causa totalis: ergo non pendet ab hac. Rursus, si hæc maneat, quamuis destruat altera, manebit effectus: ergo etiam non pendet ab altera, ergo à neutra pendet. Quod si dicatur pendere ab alterutra confusè aut diiunctim: ergo de facto neutra earum determinatè & per se sumpta, est causa totalis, quia à neutra earum determinatè sumpta pendet effectus. Sextò tandem argumentor, quia si talium causarum concursus absolute non repugnat, nec naturaliter repugnabit, quod hæc opinio supponit esse omnino falsum.

Secunda sententia affirmans etiam naturaliter.

Secunda opinio extremè contraria esse potest, nec simpliciter contradictionem, nec per se loquendo, ex natura rei repugnare, duas causas totales eiusdem ordinis simul efficere eundem effectum. Dico per se loquendo, quia fortasse ex parte antecedentium

IV. *Fundamentum propositionis sententia.*

V.

VI.

conditionum necessariarum ad agendum, non possunt secundum naturæ ordinem duæ causæ ita applicari, ut simul ac totaliter eundem effectum efficiant: tamen per se & ex vi causalitatis etiam naturalis non repugnat. Nam si duo agentia ita applicentur alicui passio, prout necessarium est, ut singula possint aliquem effectum totaliter efficere, ambo etiam simul & eodem modo illum efficient. Atque hanc sententiam, ut videtur, tenet Caietan. 1. p. q. 52. art. 3. ubi licet interpretetur D. Thom. dicentem, non posse vnum effectum esse à duabus causis totalibus, intelligendum esse non de potentia logica, sed naturali, tamen in discursu ita explicat, ut illam naturalem repugnantiam solum ponat in applicatione causarum: at vero ex hypothese, quod causæ sint applicatæ, aperte docet effectum naturaliter simul emanaturum ab illis ut à causis totalibus.

VII.

Fundamentum propositionis & sententia.

Potest autem fundari hæc opinio in ultimo argumento facto pro priori sententia, sumendo contrarium principium hoc modo. Non implicat contradictionem dari duas causas totales vnius effectus: ergo si duo ignes, verbi gratia, eidem materię eodem modo dispositæ æquè applicarentur, naturaliter agerent quantum possent: ergo agerent vnum & eundem effectum, quia supponimus eandem materiam non esse simul capacem plurium: tunc autem unusquisque ageret ut causa totalis, quia supponimus vnumquemque habere sufficiens principium ad totum illum effectum efficiendum, & uterque naturaliter ageret, quantum posset: ergo uterque produceret totum effectum ut causa totalis eius, cum aliunde nulla sit adiuncta repugnantia. Et confirmatur, nam tunc vel uterque ignis ageret, vel neuter, quia non est maior ratio de vno quam de alio, non potest autem dici quod neuter ageret, quia nihil est quod eos impediat, cum enim sint in virtute similes, vnus non impedit alium: supponimus autem nullum aliud impedimentum interuenire: ergo agit uterque, & tota virtute, atque adeo ut causa totalis.

VIII.

Atque hinc vterius concludi potest, non solum in prædicto sensu, sed absolute posse naturaliter contingere, ut idem effectus à duabus causis totalibus procedat, quia illa suppositio, scilicet, quod duo agentia sufficientia simul & æquè ad eundem effectum applicentur, non est cur naturaliter repugnet. Caietanus enim nullam aliam rationem adducit, nisi quia natura abhorret superfluitatem. At hoc non satis est, primò, quia licet natura abhorreat superfluitatem, non tamen abundantiam, nec semper dicendum est superfluum, quod simpliciter non est necessarium. Effet quidem superfluum duas causas exigere, ubi vna sufficit: tamen quod natura fuerit tam provida, ut pluribus causis sufficientem virtutem ad eundem effectum contulerit, non superfluum, sed liberale potius dicendum est. Quod vero illæ duæ causæ simul concurrant, licet non fuerit à natura per se primo intentum, potest tamen esse permixtum & contingens, cum nihil habeat naturis rerum repugnans. Secundò magis abhorret natura monstruosum effectum, quam superfluitatem, & tamen illum interdum non recusat, si ordo & concurrentia naturalium causarum illum pariat: cur ergo idem dici non poterit de totalium causarum multitudine? Tertio, quamuis natura adeo abhorreat superfluitatem, tamen causa libera non semper illam abhorret: ergo duo Angeli possunt pro sua voluntate applicare totam virtutem ad mouendum lapidem, & tunc unusquisque mouebit ut causa totalis. Idem dici potest de duobus hominibus, si unusquisque habeat totam virtutem sufficientem ad portandum lapidem, & ambo simul pro suo arbitrio illam totam applicent. Atque hæc sententia tribui solet Ochamo & Adamo, quos Capreolus in tertia, distinctione 1. refert ex 1. dist. 1. dub. 4. sed ibi nihil reperio, & allegatio est ambigua, quia ibi nullum est dubium quar-

tum, sed variæ quæstiones, & nec in quarto, nec in alijs quicquam dicunt.

Approbatio tertia sententia, & quæstionis resolutio.

Inter has sententiās mediam viam tenendam censeo: dicendum primò non implicare contradictionem, quod idem effectus à duabus causis totalibus proveniat. Quoad hanc partem placet opinio Caietani, quam etiam insinuat 3. parte, quæstione 3. artic. 6. Nec melius probari potest, quam respondendo ad priora argumenta, nam si nihil est, quod contradictionem probat, non erit cur credatur aut asseratur. E contrario vero, cum Deus possit facere omne id, in quo repugnantia non ostenditur, poterit etiam facere, ut duæ causæ totales eundem effectum efficiant. Et declaratur breuiter in hunc modum, nam Deus potest existente hoc Sole in hoc hemisphærio creare alium æquè perfectum, & æquè ad illuminandum applicatum. Rursus posset per alium Solem efficere in aere idem numero lumen, quod nunc facit hic Sol præsens diuini, seu non concurrente nec assilente hoc Sole: quæ est enim repugnantia, quod Deus per vnam causam faciat, quod potest facere per aliam? Quin potius sequenti puncto ostendamus naturaliter etiam hoc posse fieri. Igitur simul existentibus, & applicatis his duobus luminosis, potest Deus utriusque præbere totum concursum necessarium ad idem lumen producendum, & facere ut vnumquodque illorum illud producat sua propria actione totali, & independente ab alia, quod est esse proprie causam totalem: nulla enim in hoc interuenit repugnantia, ut ex argumentorum solutionibus facile patebit.

Ad primum negatur assumptum, scilicet esse contra rationem causæ totalis, ut habeat aliam similem & æquè influentem in eundem effectum. Nam licet, ut causa sit totalis, necessarium sit, quod actu operetur tota virtute necessaria in illo ordine ad effectum, tamen in hoc non tollitur, aut impeditur ex eo, quod alia causa simili virtute & actione agat, sed utraque exercet totam suam vim & actionem circa illum effectum. Cum vero infertur iam tunc maiorem vim actu adhiberi, & consequenter crescere effectum, distinctione utendum est de maiori virtute, aut intensiua, aut extensiua. Et de intensiua negandum est assumptum, quia plura agentia æqualia in intensiua virtute, per se loquendo, non component vnum intensioris virtutis, aut efficaciz, sed solum conferre potest illa multitudo ad intensiorem effectum, quando neutrum agens agere poterat secundum totam intensiorem ob aliquod impedimentum, ut in superioribus latè tractatum est. In præfenti autem supponimus singula agentia agere secundum totam intensiorem sibi possibilem: vel certe Deum non præbere concursum ad intensiorem effectum, sed vsque ad certum gradum, qui possit à singulis fieri, & vnicuique dare totum necessarium concursum. Non ergo crescit intensiue virtus agens ut sic, & ideo necesse non est, ut intensiue crescat effectus. Dicit tamen potest illa virtus maior extensiue, quod non tam est esse maiorem, quam esse plures virtutes: non tamen inde necessario fit, ut effectus etiam sint plures, quia saltem ex directione primi agentis potest influxus utriusque causæ secundæ ad eundem effectum determinari, cum nulla in hoc sit repugnantia ex vi multitudinis, seu pluralitatis virtutum agentium: nam sicut plures vie tendunt ad eundem terminum, ita & plures virtutes agentes tendere possunt.

Ad secundum & tertium responderetur, quando duæ causæ totales sic agerent eundem effectum, vnam quidem agere totum, & totali actione, & alteram non agere nihil, sed agere illum eundem totum effectum.

effectum alia totali actione. Duobus autem modis intelligi possunt illæ causæ efficiere: primo, ut omnino simul & in eodem instanti efficiere incipiant, & ita neutra, proprie loquendo, actum agit, quia neutra agit prius quam alia, nec tempore, nec natura. Supponimus enim esse aequales, nec inter se subordinatas, sed mere concomitanter se habentes: neutra ergo supponit effectum alterius ut iam factum, vel tempore, vel natura prius: neutra ergo actum agit, sed utraque agit idem quod agit alia, educendo illud de non esse ad esse: & hoc satis erat ad conclusionem nostram. Alio vero modo intelligi potest, ut altera harum causarum prius tempore produxerit illum effectum, & postea altera eundem incipiat efficere actione totali. Et quidem, si prior iam cessavit ab actione sua, nihil est difficultatis, nec est casus, de quo disputamus, quia illæ duæ causæ non concurrunt simul ad eundem effectum, sed successivè, prior ut efficiens, & posterior ut conservans: quod etiam naturaliter evenire posse, infra dicam. Oportet ergo ponere, ut prior agente durante in sua actione totali per modum conservationis, aliud incipiat eundem effectum efficere: & hoc etiam dicimus non repugnare. Nam efficere latius patet, quam de novo producere, quia etiam conservare, est efficere. Illud ergo agens posset de novo efficere eundem effectum conservando illum: quæ actio, licet potuisset esse productio, tamen iam tunc in eo casu non potest eam denominationem recipere, quia productio ut sic connotat ex parte effectus quandam negationem prioris existentie. Quamvis ergo repugnet actum agere, id est, de novo producere id, quod præexistit, non tamen repugnat, quod factum est conservare. Nec etiam obstat, quod ab alia causa conservetur, quia sicut in principio potuit ad duobus fieri, ita postea potest à duobus conservari, quamvis prius ab uno tantum fuerit productum.

Quod vero ulterius in tertio argumento infertur, posse eandem rem habere efficientiam in se ipsam, manifestentia nullum est inconueniens de potentia absoluta loquendo, & de efficientia conservatiua, dummodo supponatur iam res producta & conservata per aliam actionem: de qua relatiue scriptum in 3. tomo 3. part. disputatione quadragesima nona, sect. prima, & disputatione quinquagesima, sectione 4. in fine, quia miraculum illud proprium est illius mysterij, ideoque ad Theologicam disputationem spectat. Ne vero præfens resolutio videatur necessaria connexa cum illa sententia, responderi aliter potest negando sequelam, quia in efficientia sui ipsius est peculiaris difficultas, quæ non est in efficientia alterius, etiam si ab alia causa res simul fiat & conservetur. Quia causa efficiens videtur necessario postulare distinctionem in re ab effectu: & ideo nulla res quatenus actiua est, includit se ipsam sub obiecto actionis suæ: & ideo fortasse fieri non potest, ut habeat actionem in se ipsam secundum proprium effectum: duæ autem virtutes actiue possunt claudere sub obiecto suæ actiuitatis unam & eandem rem ab ipsis distinctam, ut paulo inferius declarabimus. Et ex hac parte potest esse maior repugnantia in efficientia conservatiua sui ipsius, quam alterius rei, quamvis non sit conuincens: nam licet illud assumptum sit verum de obiecto contento sub virtute naturali, non tamen de omnire, ad quam efficiendam eleuari res potest per potentiam obedientialem: sed de hoc alius.

In quarta ratione petitur, an effectus factus à duabus causis totalibus fieri possit, aut debeat una vel duabus actionibus. Dicendumque est, necessarium esse, ut fiat duabus actionibus, ut recte probat argumentum ibi factum. Imo addo, in hoc potissimum consistere differentiam inter duas causas eiusdem ordinis, quando agunt ut causæ totales, vel ut partiales: si enim agunt una actione, non possunt esse cau-

sæ totales, sed tantum partiales. Quod probatur, quia causa non dicitur totalis propter virtutem in actu primo, quamvis illa sit integra & totalis virtus, quia ex vi illius non constituitur causa in actu, sed in potentia: hic autem non agimus de causa totali in potentia, sed in actu. Constituitur autem causa in actu per actuale influxum, qui non est aliud quam ipsa actio: ergo ut causa sit totalis, oportet ut actione totali sibi propria in suo genere influat in effectum: ergo quoties actio est quasi diuisa inter duas causas eiusdem ordinis, à neutra earum est totaliter, seu ut à causa totali: atque ita utraq; tantum erit causa partialis, partialitate ex parte causæ, ut aiunt.

Dices: Hac ratione probaretur etiam causam primam & secundam esse partiales, dum influunt in eundem effectum. Respondetur ita loqui multos, ut supra diximus, considerantes non genus causalitatis, sed causalitatem simpliciter: melius tamen negatur sequela, est enim ratio longe diuersa, nam inter causam primam & secundam est subordinatio & dependentia essentialis & consequenter diuersus ordo causarum: & ideo unaquæque potest esse totalis in suo ordine, etiam si per eandem actionem cum altera influat. At vero, quando duæ causæ sunt eiusdem ordinis, si concomitanter tantum concurrunt, & per eandem actionem influunt, nec simpliciter, nec in illo genere possunt dici totales: erunt ergo partiales. Igitur, si huiusmodi causæ debent esse totales, oportet ut diuersis actionibus influant in eundem effectum: repugnatque ut una & eadem actio sit à duabus causis eiusdem ordinis ut à causis totalibus, quod etiam conuincit quintum argumentum supra factum, ut ex solutione eius constabit. Nego tamen esse parem rationem de effectu, seu termino actionis, nam effectus manat à causa, media actione: potestque idem numero effectus per varias actiones fieri, ut supra declarauimus tractando de causalitate causæ efficientis: cum ergo variæ actiones possint à diuersis agentibus prodire, etiam potest idem effectus numero per plures actiones distinctas & totales procedere à diuersis causis eiusdem ordinis: & hoc ipsum est procedere ab illis ut à causis totalibus. Actio vero non procedit à causa per aliam actionem, sed se ipsa, & ideo non potest una actio, nisi ab uno agente, vel à pluribus per modum unius procedere: & ideo non potest simul esse à multis causis ut totalibus in eodem ordine, quod magis declarabitur in sequenti solutione.

Ad quintum ergo argumentum respondetur negando sequelam, & contradictionem illam, cuius partem affirmantem admittimus, nimirum illum effectum pendere ab illis causis, & ab unaquaque earum. Cum autem probatur non pendere, quia ablata qualibet illarum causarum manet idem effectus totus, respondetur negando consequentiam. Est enim æquiuocatio in illo verbo *pendere*, nam ut una res ab alia pendeat, non est necesse, ut illa ablata, hæc etiam de medio auferatur, sed satis est, quod ab illa recipiat esse, etiam si illa non dante esse, possit retinere esse, ut datum ab alia. Sic enim lumen huius aeris vere pendet nunc ab hac lucerna: & nihilominus hæc extincta posset idem lumen conservari, si in eodem momento aliud luminosum applicaretur sufficiens ad tale lumen conservandum. Igitur cum res dicitur pendere à causa, quia illa ablata tollitur, intelligitur de causa, quæ est unica: & quia regulariter & naturaliter ita esse solet causa totalis, ideo solet illo modo declarari dependentia ab illa. Vel certe subintelligenda ibi est conditio, nimirum ablata causa, à qua effectus pendet, tolli etiam effectum, nisi aliunde succurrat alia causa, quæ effectum possit in esse conservare, ut in præsentia fit.

Recte autem ac necessario sequitur, ut ablata causa auferatur aliqua dependentia effectus ab illa ratione cuius auferretur etiam effectus, nisi ab alia causa

XIX.

*Actionem
vni auctori
à pluribus
agentibus
totalibus
non
subordinari
manifestum
est.*

XX.

XXI.

*Ablata causa
effectus non
dependet.*

nam effectum
ab illo au-
ferri necesse
est.

causa conseruaretur. Probatur, nam omnis effectus quatenus à causa est, pendet ab illa: solum autem potest pendere quamdiu causa est, quia ab eo, quod non est, nihil pendet, præsertim efficienter, vt in superioribus ostensum est: ergo ablata causa, à qua effectus efficienter procedebat, necesse est, vt tollatur aliqua dependentia talis effectus à tali causa. Hæc autem dependentia non est aliud ab actione, vt supra etiā probatum est: ergo etiam necesse est, vt ablata causa auferatur aliqua actio eius circa talem effectum: non tamen necesse est auferri ipsam effectum, quia alia causa sufficiens per aliam actionem propriam & totalem illum in esse continet. Et hinc confirmatur, quod antea dicebamus, quamuis effectus sit vnus, si causæ sint plures & totales eiusdem ordinis, necessarium esse, vt actiones sint plures, quia cessante influxu vnus causæ, ex necessitate tollitur eius actio, quia tollitur dependentia ab illa, & nihilominus manere potest actio alterius causæ, quia cum totalis sit, & non sit subordinata alteri, conseruare potest actionem suam, etiam si alia cesset ab agendo: ergo necesse est actiones esse distinctas.

Secunda assertio.

XXII.
Naturaliter
nequit idem
effectus à
pluribus non
subordinatis
agentibus to-
taliter di-
stinguere.

Sextum argumentum postulat, vt de secunda sententia iudicium feramus. Dico ergo secundo, fieri non posse naturaliter, vt idem effectus à pluribus causis totalibus simul efficiatur. In hac conclusione fere conueniunt Philosophi: eamque significauit Aristoteles quinto Metaphys. capite secundo: dicens enim posse dari plures causas eiusdem effectus, addidit, sed non eodem modo, vt notarunt D. Thom. & cæteri interpretes. Qui omnes non solum intelligunt hoc non posse fieri naturaliter, quia applicatio plurium agentium per se sufficientium naturaliter fieri non potest: hoc enim & incertum est, vt argumenta tangunt, & valde remotum & accidentarium: sed intelligunt, etiam facta applicatione plurium agentium ex se sufficientium (siue illa applicatio naturaliter contingat, siue ponatur supernaturaliter fieri) dummodo illa agentia relinquuntur naturæ suæ, non efficient effectum vt causæ totales, sed vt partiales tantum.

XXIII.
Variatio
ne secunda
assertionis.

Ratio autem huius conclusionis sic intellecta non est admodum facilis. Quidam rationem reuocant ad aliud principium, scilicet, quod nulla causa naturalis potest naturaliter efficere aliquem effectum eundem numero quem potest alia. Ex quo principio ita philosophandum est. In primis enim dicendum est, illas duas causas æque applicatas non posse vnum & eundem effectum simul producere, ita vt vtraque illum faciat vt causa totalis, quia hoc ipso quod continetur in virtute vnus, non continetur in virtute alterius. Atque ita fit, vt si aliqua earum sola virtute sua efficiat effectum, quem continet, alia nihil efficiat, tamen id solum contingit, quando vna prius tempore applicatur quam alia: tunc enim posterior nihil efficiet, quia iam inuenit capacitatem passim completam. At vero, quando ambæ simul applicantur, non potest rationaliter dici vnā efficere proprium effectum sibi adequatum, & aliam nihil causare, cum non sit maior ratio de vna quam de alia. Nisi forte quis recurrat ad concursum & voluntatem primæ causæ, & dicat necessarium esse alteram tantum operari, & ideo Deum sua voluntate dare concursum cui vult: & ideo illam operari, & non aliam. Sed hoc licet à prima causa fieri possit, tamen non videtur Philosophicum, nec consentaneum naturis rerum: nam cum vtrumque agens æquè sit potens, & æquè præparatum, seu approximatum ad agendum, vt supponimus, non est magis debitus concursus vni quam alteri.

XXIV.

Dicendum ergo est vtramque simul, vt partiales causas vnum effectum producere. Nam quamuis

non possint simul operari, aut plures effectus solo numero distinctos, quia supponimus subiectum non esse capax eorum, aut vnum & eundem per modum causarum totalium, quia nullus est effectus, qui idem numero in singulorum agentium virtute continetur: non tamen propterea necesse est, vt alterum tantum ex illis agentibus efficiat summi proprium effectum: possunt enim ambo per modum vnus concurrere ad aliquem effectum in illis simul sumptis contentum, quia necessario erit distinctus ab illis effectibus, quos illa agentia sigillatim ac per se possent totaliter producere. Ergo magis consentaneum est rerum naturis, vt Deus præbeat illis agentibus concursum ad agendum hoc modo, quam vt alteri totum præbeat, alteri omnino denegat. Ergo illa agentia simul efficient prædicto modo: atque ita semper agent vt causæ partiales, & non vt totales, quia ille effectus ita procedit ab vtraque illa causa, vt à neutra possit prodire: & ita etiam procedet sola vnica actione, quia ita pendet ab vtraque illa causa coniunctim, vt sine alterutra esse non possit.

Hic vero discursus, quamuis ex principio posito recte procedat, tamē ipsum principium mihi est valde incertum: neque existimo posse probari vlla sufficienti ratione, vt in sequenti puncto declarabimus. Et ideo non videtur fundanda certior conclusio in re minus certa: magis autem constans est in Philosophia, non posse plures causas totales coniunctim efficere eundem effectum, quam quod non possint diuisim. Melius ergo fundatur conclusio in hoc, quod vnus numero effectus non potest naturaliter simul fieri, nisi vnica actione: vnica autem actio non potest esse à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, vt supra probatum est: ergo neque vnus effectus potest naturaliter fieri à pluribus causis totalibus. Maior probatur primo, quia vnitas actionis aliquo modo sumitur ex termino: dico autem aliquo modo, quia etiam necessaria est habitudo ad agens: tamen cum necessaria etiam sit vnitas termini, saltem ex eo capite ad vnum terminum vnica actio naturaliter postulat. Secundo, quamuis agentia sint plura, & alia possint sigillatim efficere, tamen etiam possunt coniungi ad agendum per modum vnus: & hic modus agendi est magis consentaneus vnitati termini: ergo naturaliter loquendo ita semper agunt. Tertiò denique, cum vterque modus agendi sit possibilis absolute, quamuis ipsa agentia naturalia non possint sese determinare ad alterum illorum, sed per concursum primæ causæ determinanda essent, non esset eis debitus duplex concursus ad agendum duabus actionibus totalibus, quia non est eis necessarius, & natura abhorret superfluitatem: ergo etiam ex definitione concursus primæ causæ non possunt illa secunda agentia naturaliter simul agere vt causæ totales. Quæ ratio magis declarabitur in puncto sequenti: & post eius resolutionem melius respondebitur ad argumenta supra adducta in secunda sententia.

SECTIO V.

Vtrum diuisim possit idem effectus naturaliter esse à pluribus causis totalibus.

Est dicendum, an saltem diuisim possit idem effectus fieri à pluribus causis totalibus, quod est querere, an lumen quod hic & nunc producitur in hoc aere ab hac lucerna in hoc loco applicata, produceretur idem numero ab alia lucerna numero distincta, omnino tamē simili in virtute agendi, si eidem aeri eodem tempore & loco applicata fuisset, & sic de cæteris effectibus. In quare non est controuersia de potentia Dei absoluta: sic enim nullus quem ego viderim, negat posse Deum per vnā causam naturalem facere eundem numero effectum, quem

quem facit per aliam: quanquam hoc etiam declaratione egeat in opinione eorum, qui negant hoc naturaliter fieri posse, si consequenter locuturi sunt, ut infra declarabo.

Prior sententia negans.

¶ Scilicet disputatio de naturali virtute causarum: & hoc modo multi negant posse unam causam naturalem efficere eundem numero effectum quem facit alia, etiam si eidem passo cum eisdem conditionibus applicaretur. Quam sententiam significat D. Thom. quodlib. 5. art. 8. & Capreol. in secundum, distinct. 20. quæst. 1. & tenet Maril. 1. de Generat. quæstione 8. & Soto in 4. distinct. 34. quæst. 1. artic. 3. Estque opinio commentatoris in 7. Metaph. commentatio 31.

¶ Rationes adducuntur varieg. Prima est, quia quando hic effectus producitur talis in individuo, aliqua proxima causa naturalis reddenda est, cur tale individuum producat potius quam aliud: hæc autem nulla esse potest, nisi quia ab hac singulari causa talis effectus producitur, non quod illa sola sit ratio adæquata productionis talis effectus in individuo, sed quod sine illa non possit adæquata ratio consistere: hoc enim satis est, ut hic effectus numero non possit, nisi ab hac causa numero produci. Illatio est clara, antecedens vero probari potest discurrendo per omnia, quæ ad productionem huius individui effectus conferre possunt. Quia neque hoc subiectum sufficit, quia indifferens est ad plures formas, neque tempus, locus, &c. tum propter eandem causam, tum quia sunt valde extrinsecæ, ut latè supra disputat. 5. tractatum est.

¶ Veruntamen hæc ratio in nostra sententia nullam vim habet, nam si sit sermo de intrinseca ratione individuationis effectus, iam supra diximus, in ipsis intrinsecis principiis rei, seu in propria eius entitate positam esse. Si vero sermo est de ratione, ob quam agens, determinatur ad hunc effectum numero, non recte redditur ratio, quia est hoc agens, nam etiam hoc agens, est potens & de se indifferens ad plures effectus numero distinctos producendos. Quod si dicatur hoc particulare agens non esse indifferens ad producendum plures effectus numero distinctos hic & nunc circa hoc subiectum, sed esse determinatum ad unum: adhuc restat inquirere causa huius determinationis, quæ non redditur sufficiens ex individuatione causæ, quia illa per se est potens ad plura: neque etiam ex aliis circumstantiis illi adiunctis, ut dicto loco probavi, quia vel sunt etiam indifferentes, & ex multis indifferenteribus non fit unum principium determinationis: vel sunt valde extrinsecæ, ut extrinsecum tempus, vel locus. Propter quod probabilius censuimus causam secundam determinari quoad hoc ex concursu primæ: hæc autem determinatio ex parte causæ primæ tam potest fieri cum hac individua causa, quam cum alia simili numero distincta in ordine ad eundem numero effectum, ut paulò inferius ostendamus: ergo ex hoc capite non probatur, ad hunc singularem effectum necessariam esse hanc singularem causam secundam. Obicit vero Soto (qui præcipue magnificat hanc primam rationem) quia non est philosophicum reuocare hanc determinationem ad primam causam, eo, quod causa prima de se non concurrat, nisi generali influxu & indifferenti. Verum hoc ab ipso nulla ratione probatur, neque est verum, ut ex supra dictis de concursu Dei constat: estque magis consentaneum perfectioni diuinæ providentiæ, ut Deus sua voluntate decernat, quæ individua ab omnibus causis futura sint.

¶ Secunda ratio reddi solet, quia si hic numero effectus potuisset ab alia causa numero distincta produci, non penderet per se & essentialiter ab hac causa singulari, à qua nunc producitur, & consequenter

talis causa non esset causa per se huius effectus, sed solum per accidens, quia à causa per se, effectus penderet per se & essentialiter. At vero supponebatur, sermonem esse de causa per se: ergo ut saluetur ordo per se inter causam & effectum, necesse est dicere effectum singularem, qui fit ab hac numero causa, non posse naturaliter fieri ab alia numero distincta. Prima sequela probatur, quia si loco huius causæ alia numero distincta applicata fuisset, idem numero effectus ab illa fuisset productus: ergo per accidens est, quod hic effectus ab hac causa producat. Et confirmatur primò, nam omnis effectus determinatus & singularis natura sua postulat determinatam causam per se, à qua fiat, quia ab aliqua per se penderet: ergo non potest naturaliter, nisi ab illa fieri. Et confirmatur secundò, quia hæc actio numero, quæ ab hac causa totali fit, non potest fieri ab alia numero distincta, sed hæc actio numero tendit in hunc effectum numero, & actiones numero distinctæ in effectus numero distinctos: ergo etiam hic effectus, qui ab hac causa fit, non potest fieri ab alia consimili & eiusdem ordinis, & numero distincta.

¶ Sed neque hæc omnia sunt efficacia ad persuadendam opinionem. Et quidem in principali ratione distinguendi sunt illi duo termini *dependere per se*, vel *essentialiter*: non enim sunt æquivalentes, sed magis est *dependere essentialiter*, quam *per se*: ut enim effectus per se pendeat à causa, satis est, quod vere ac proprie ab illa suum esse recipiat, quia recipere esse, & dependere ferè idem sunt. At vero pendere essentialiter, addit, quod effectus ex intrinseca sua natura & essentia postulet influxum talis causæ, ita ut sine illo esse non possit: quod satis probatur ex significatione illius vocis *essentialis dependentia*. Cum ergo inferatur, si hic numero effectus posset ab alia causa totali eiusdem ordinis produci, sequi non pendere per se & essentialiter ab hac causa, à qua nunc producitur, quoniam consequens duplex est, duplex etiam adhibenda est responsio, & neganda prior pars sequelæ, & concedenda posterior.

¶ Nego igitur sequi effectum non pendere per se, quia penderet à causa propriè & per se influente esse in illum. Nec refert, quod posset fieri ab alia, quia de facto non fit ab alia, sed ab hac sola in ordine causarum: ergo id satis est, ut ab illa pendeat tæquam à causa totali. Cum verò instatur, quia posset applicari alia, & ita per accidens est, quod ab hac fiat: responderetur æquiuocationem esse in illo termino *per accidens*, quia iam non sumitur, ut opponitur causæ per se, sed ut opponitur causæ simpliciter necessariæ, vel vnicæ. Concedo igitur respectu effectus, per accidens, id est, contingens, & extra essentiam, & præter rationem eius esse, quod ab hac causa numero potius quam ab alia fiat. Item ex parte causæ, per accidens dici potest, quod hæc causa potius quam alia applicetur, quia vel non applicatur à se, sed ab alio, vel quia id est accidentarium & contingens respectu illius. Sed hæc omnia sunt remota & extrinseca ad causalitatem per se, quia iam in eo instanti, in quo hæc causa est applicata, verè ac propriè influit esse in hunc effectum: & hoc satis est, ut & illa sit causa per se, & effectus ab illa per se pendeat. Sicut etiam hæc causa hic & nunc applicata huic passo posset non hanc formam, sed aliam numero inducere, & hac ratione dici potest per accidens respectu illius, quod hanc numero potius, quam aliam faciat, quia extrinsecum illi est & accidentarium, quod Deus definiuerit concursum ad hunc effectum potius quam ad alium. Nihilominus tamen iam sic applicata, per se facit hunc effectum: sic ergo effectus etiam hic & nunc per se penderet ab hac causa, à qua propriè fit, etiam si posset ab alia fieri. Rectè autem sequitur, & concedenda est altera pars sequelæ, nimirum, quod talis effectus non pendeat essentialiter à tali causa: estque illud consequens verissimum. Imò, ut constat ex supra dictis de concursu

primæ

VI.

Improbatur.

VII.

primæ causæ, nullus effectus pendet essentialiter à causa vniuoca, imo nullus effectus creatus quatenus est ab efficiente causa, pendet essentialiter à causa creata, sed à solo Deo, quia ab ipso solo fieri potest sine quocunque alio, ab alijs autem fieri non potest sine ipso.

VII.

Quod si dicatur hoc esse verum sumpta illa voce essentialiter in rigorosa significatione: hic autem non ita sumi, sed vt idem est quod connaturaliter: atque hoc modo pendere posse creatum effectum à causa creata, & vniuocum ab vniuoca: sicque vnum effectum tantum habere vnam causam, à qua connaturaliter pendeat. Respondeo, verum quidem esse, actualiter solum pendere vnum effectum ab vna causa totali vnius ordinis, connaturalit. dependentia: nego tamen vnum numero effectum solum posse dependere ab vna numero causa, quia si ab alia simili fieret, tam connaturaliter ab illa penderet, sicut ab altera.

IX.

Vnde ad primam confirmationem absolute nego antecedens, quia hic numero effectus, si eius indiuidua natura, & entitas absolute consideretur, non determinat, nec postulat necessario (necessitate scilicet connaturali & intrinseca) vt ab hac numero causa fiat, & non ab alia: vel saltem hoc nulla ratione ibi probatur, quia hæc res natura sua solum postulat, quod fiat ab aliquo habente sufficientem virtutem ad illam faciendam. Quod si plura agentia habuerint illam virtutem, nihil refert ad naturam talis effectus: neque quidquam impedit, quo minus per se fiat à quocunque quod applicari contigerit, vt declaratum est.

X.

Ad secundam confirmationem concedo hanc numero actionem tantum posse esse ab hoc agente, & ad hunc terminum. Nego tamen distinctas numero actiones necessario terminari ad effectus numero distinctos: id enim necessarium non esse sæpe in superioribus probatum est: alias nec de potentia absoluta posset effectus, qui ab vno agente fit, fieri ab alio numero distincto, etiam diuifim, quia actio vnius non potest ab alio fieri. Quod si dicatur, actiones distinctas numero, necessitate quidem naturali tendere in effectus numero distinctos, non tamen necessitate absoluta, & in ordine ad diuinam potentiam. Contra hoc est, quia illa necessitas naturalis nulla ratione probata est. Quando enim plura agentia simul concurrunt, est aliqua necessitas, vel saltem naturalis congruentia, vt vna potius quam duabus actionib. agant ad eundem effectum. Quod vero diuersa agentia totalia quoad virtutem agendi, non possint habere suas proprias actiones distinctas circa aliquem effectum, vt vnumquodque possit per se illum efficere, saltem quando solum & sine altero applicatur, nulla ratione hætenus ostensum est. Non est ergo, cur sit necessarium naturali necessitate, vt vnus effectus vna tantum actione indiuidua, & particulari naturaliter fieri possit etiam diuifim.

Secunda sententia precedenti contraria.

XI.

Via igitur hætenus efficaciores rationes inuentæ non sunt ad eam sententiam confirmandam, alijs auctoribus probata non est, sed aiunt eundem effectum numero posse diuifim fieri à diuersis causis totalibus: & nunc quidem fieri hoc lumen in hoc aere ab hac lucerna, quia hæc applicata est, idem tamen nihilominus fuisse futurum, si alia lucerna applicata fuisset. Hanc opinionem tenet Scotus in secundum, distinctione vigesima, questione secunda, quæ ab eodem probatur argumento Philosophico & Theologico. Theologicum argumentum est, quia Deus ante præuisum originale peccatum elegit ad gloriam hos singulares homines, quos prædestinavit, ex quibus multi nunc generantur ab hominibus

Fundamen-
tum.

reprobis: si autem Adam non peccasset, generarentur ab alijs hominibus numero distinctis, quia tunc nulli essent reprobi, à quibus generarentur. Sed argumentum hoc multa inculcat, quæ prætermittenda nobis sunt, ne Metaphysicos terminos transgrediamur. Re tamen vera ratio non est efficax: & præter multa, quæ supponit incerta, illud apud me certum est, Deum elegisse prædestinatos cum præsentia saltem conditionata lapsus humani generis, quæ satis est, vt simul velle potuerit hos prædestinatos ab his numero parentibus generari. Quod si Deus præuidisset, etiam in conditionali scientia, Adam non fuisse peccaturum, vel non habuisset decretum eligendi hos homines, quos nunc elegit, vel simul cum illis elegisset parentes eorum, quos nunc elegit, vel certe permisisset etiam tunc aliquos esse reprobos. Non enim est verum, aut saltem certum, quod si Adam non peccasset, nulli alij homines peccassent, aut damnarentur. Itaq; (vt hæc omittamus) certum est propter certitudinem prædestinationis non esse necessarium dicere vnum hominem posse naturaliter generari ab alijs parentibus, quam ab illis, à quibus de facto generatur.

Ratio Physica est, quia duo agentia eiusdem speciei sunt æqualis virtutis: ergo quidquid potest vni efficere ex tali materia hic & nunc sibi applicata, potest fieri aliud, alias non esset æqualis virtutis: ergo effectus, qui ab vno fit, posset idem numero fieri ab alio. Verum neque hæc ratio conuincens est: nam æqualitate virtutis solum potest colligi æqualitas effectus, non vero identitas: nam sicut in ipsa virtute aliud est esse æquale, aliud esse eandem, ita etiam in effectu. Respondetur ergo facile, æqualem virtutem posse ex eadem materia æqualem effectum efficere, non tamen eundem. Aliæ item rationes fieri solent in fauorem huius sententiæ, quæ leuioribus mihi videntur, & ideo eas omitto.

Punctus difficultas aperitur.

Vt ergo punctus controverfiæ attingatur, in hoc innotandum est, vt videamus, an effectus contentus sub obiecto vnius potentie actiue possit contineri sub obiecto alterius, & an hoc possit certa ratione in alterutram partem definiri. In quo est notanda differentia inter causam particularem & vniuocam, & æquiocam ac vniuersalem, quod vniuersalis, quia non formaliter, sed eminenter continet effectum potest per se respicere totam speciem, & omnia indiuidua sub illa contenta. Et hinc certum esse censet, eundem numero effectum, qui fit à causa particulari & vniuoca, posse fieri connaturali modo à causa æquioca vt à causa totali & proxima, si absque interuentu causæ vniuocæ sola causa æquioca, & de se vniuersalis applicetur ad generandum talem effectum immediate, & se sola. Hoc est certissimum in causa vniuersalissima & eminentissima, quæ est Deus, nam hac ratione potest quemcunque effectum sua virtute facere, quem causæ secundæ possunt. Idem censeo de virtutibus celestibus quoad eius effectus, quos vere continent eminenter, & vt causæ per se sufficientes. Vt, verbi gratia, si Sol est causa sufficiens ad generandum aurum vel ignem, quantum est ex se, sufficiens est ad quodlibet indiuiduum auri, vel ignis, quia eius virtus, vtpote eminentior, respicit ad æquatè totam illam speciem: & ideo quantum ex se potest in quolibet indiuiduo illam efficere.

Quoad has ergo causas nulla ratio apparet, cur negandum sit, quin effectus productus ab igne, verbi gratia, in hoc ligno, possit produci idem numero à Sole, si eidem passo, & cum cæteris circumstantijs sufficienter applicaretur. In quo proprie non committitur parum causam particularem ad vniuersalem, quæ cum alia particulari

culari operatur, sed comparamus duas causas particulares, & proximas operantes per diuersas virtutes, formalem sc. vel eminentem. Ex quo etiam obiter intelligitur, esse longe diuersam rationem de causis totalib. coniunctim vel diuissim operantibus, nam huiusmodi dug causae totales quae operantur vt causae particulares & proximae non possunt coniunctim & simul efficere eundem numero effectum suis propriis & distinctis actionib. totalibus, etiam si vna sit aequiuoca, altera vniuoca: nam ratio & resolutio facta in superiori puncto aequae in his, procedunt: diuissim autem optime potest idem effectus procedere ab alterutra istarum causarum, vt dictum, & declaratum est.

At vero causa vniuoca non potest habere pro obiecto adequato suae potentiae actiuae totam speciem talis effectus, vt D. Tho. notauit i. p. qu. 45. articulo 5. ad primum, quia alias talis causa se ipsam concluderet sub obiecto potentiae suae naturalis, quod est impossibile: alioqui posset producere seipsam. Neque etiam satis est, si quis respondeat, quantum est ex parte potentiae posse producere se ipsam, tamen ex alia parte repugnare vt illa potentia reducat in actum respectu sui ipsius, quia ad agendum, necessario supponitur causa ipsa iam producta. Hoc (inquam) non satisfacit, quia efficietia ex intrinseca sua natura respicit rem distinctam: ergo & potentia efficiendi natura sua non habet pro obiecto nisi rem a se distinctam: ergo nullo modo continet se ipsam sub obiecto suo adequato: & ideo non potest causa vniuoca respicere speciem suam vt obiectum adequatum potentiae suae. Quae ratio non procedit in causa aequiuoca, nam licet haec respiciat adequatum totam aliquam speciem, non reflectitur in se ipsam, quia ipsa non est indiuiduum illius speciei, sed altioris ordinis. Hinc ergo suboritur dubium, quam late pateat obiectum potentiae actiuae vniuocae: nam cum non sit tota species, nec sit vnum indiuiduum tantum illius speciei, vt per se constat, oportet vt sint plura indiuidua illius speciei: quot igitur illa erunt? aut quae est seruanda regula in assignando obiecto adequato talis potentiae? In quo omnes conueniunt, non posse designari finitum numerum indiuiduorum, quia potentia actiua quantum est de se, si non corrumpatur aut labefactetur, semper potest aliud & aliud indiuiduum producere. Vnde dici potest de se esse indifferentem ad infinita indiuidua syncategorematicae successiue seu distinctim. Tamen haec ipsa infinita multitudo potest variis modis intelligi: duo tamen sunt praecipui, qui ad rem praesentem spectant.

Varij modi assignandi obiectum adequatum virtutis actiuae agentis vniuoci.

Vnus est, si dicamus talem causam posse efficere quodlibet indiuiduum suae speciei extra se ipsam. Potestque non improbabilis ratio reddi, nam circa se non potest habere efficientiam propter identitatem: quod si hoc impedimentum tolleretur, nullum esset inconueniens, quin talis potentia haberet pro obiecto adequato totam illam speciem: ergo, cum haec ratio cesseret circa omnia alia indiuidua eiusdem speciei, quia omnia alia sunt distincta ab hoc numero agente, verisimile est quodlibet indiuiduum talis speciei concludere sub obiecto adequato suae potentiae actiuae omnia indiuidua eiusdem speciei alia a se. Quod si hic modus verus est, euidenter sequitur, posse duas causas totales eiusdem speciei diuissim efficere eundem effectum numero. Imo potius sequitur, nullum effectum posse fieri ab vna, qui non possit fieri ab alia, seipsis reciproce exceptis, na quilibet potest efficere aliam, non tamen se. Vnde ulterius etiam sequitur, quamlibet causam vniuocam, quantum est ex parte potentiae suae, habere vim ad efficiendum illud indiuiduum, a quo ipsa genita

Franc. Suarez. Metaph. Tom. I.

fuit, vt Petrum verbi gratia habere potentiam ad generandum suum parentem vel etiam auum, & quemcunque progenitorem suum, quantum est ex vi potentiae actiuae: quod videri potest maximum inconueniens omnium, qui in hoc modo dicendi excogitari possunt. Neque negari potest quin sequatur, nam omnia illa indiuidua comprehenduntur sub obiecto adequato talis potentiae, vt supponitur: ergo quantum est ex vi potentiae actiuae, ac per se loquendo, posset quodlibet illorum producere. Negari tamen facile potest hoc esse inconueniens. De facto enim non potest haec res numero, illa indiuidua efficere, a quibus ipse processit, & facta est, quia illa indiuidua antecesserunt in esse, & fuerunt producta ab aliis causis: tamen si considerarentur secundum se, & nulla conditio repugnans praesupponeretur, nihil obstaret quominus illa indiuidua, quae nunc sunt causae aliorum, essent effectus illorum, & e conuerso.

Alius modus explicandi obiectum adequatum huius potentiae est, si dicamus singulas virtutes actiuae singulorum agentium determinare sibi certa quaedam indiuidua suae speciei, quae tantum efficere possunt, & e conuerso totam illam seriem indiuiduorum determinare sibi ex natura sua talem causam vniuocam a qua fieri possint, & non alia intra illam speciem. Quae indiuiduorum series in infinitum quidem procedit, nihilominus tamen solum continet peculiarem ordinem aut gregem (vt sic dicam) indiuiduorum dicentium ex se habitudinem ad talem causam: qui ordines indiuiduorum in infinitum intra eandem speciem multiplicari possunt, nam intra vnam speciem non solum possunt esse infinita indiuidua, sed etiam infinities infinita, & infinitae indiuiduorum series, quae omnes distincta indiuidua contineant, & in singulis in infinitum procedatur. Et iuxta hunc modum apertè sequitur, non posse effectum singularem, qui ab vna causa vniuoca sit, fieri ab alia, quia indiuidua contenta sub obiecto vnius potentiae non continentur sub obiecto alterius.

Non video autem rationem sufficientem, quae reddi possit ex parte talium causarum, cur ita determinent obiecta sua, vt vnaquaeque tendat ad propriam collectionem distinctorum indiuiduorum, sed solum affirmari potest ratione suae indiuiduationis ita esse vnamquamque determinatam in agendo. Sicut intellectus Petri, verbi gratia, natura sua est determinatus ad efficiendos tales actus intelligendi numero, quos nullus alius intellectus numero distinctus potest efficere: & idem est de singulis intellectibus: ad hunc enim modum philosophatur illa sententia praedicto modo exposita. Tamen re vera non est eadem ratio de potentiis, quae actus immanentes eliciunt, & de iis quae efficiunt in exteriorem materiam, nam in prioribus potentiis vnaquaeque determinatur ad efficiendum tantum in se & ex se. nam hoc est de intrinseca ratione actus immanentis: & quia in diuersis subiectis diuersi actus numero distincti reperiuntur, ideo vnaquaeque harum potentiarum determinatur natura sua ad actus distinctos ab actibus alterius. At vero potentia quae agit in externam materiam, non determinat sibi certum subiectum in quod agat: & ideo agentia numero distincta possunt agere in idem passum numero, vel in diuersis temporibus, vel in eodem, vel coniunctim vt causae parciales, vel diuissim vt totales: & ideo non est in eis eadem ratio, ob quam determinentur ad formas numero distinctas efficiendas, etiam respectu eiusdem passus.

Quocirca ex parte causae nulla probabilis causa occurrit huius determinationis: nam certè indiuiduatio sola ipsius causae non est sufficiens ratio vt determinetur ad haec indiuidua efficienda potius quam alia: nec etiam vt causae numero distinctae de

Ddd

termi-

XVII.
Secundus
modus.

Qua diffi-
cultates e-
no: nant huc
modum re-
soluendi
questionem.

XVIII.

terminentur ad indiuidua numero distincta. Alias eadem facilitate dicere quis posset indiuiduam causam ex vi suae indiuiduationis determinari ad vnum tantum indiuiduum efficiendum, praesertim ex eodem subiecto, sicut causa vniuoca vnius speciei determinatur ad effectum vnius tantum speciei faciendum. Ex parte vero effectus reddi potest ratio supra tacta, quia vnus effectus natura sua postulat vnā determinatam causam à qua fiat, quia cum effectus naturalem habeat dependentiam à causa, effectus singularis etiam habet naturalem dependentiam à causa singulari: & ideo etiam ipsa potentia non claudit sub obiecto suo, nisi illos effectus, qui ab illa possunt naturaliter dependere.

XIX.

Prima diffi-
cultas tra-
cto.

Veruntamen hoc etiam principium, quod de effectu sumitur, non video qua sufficiency ratione probari possit: & aliunde occurrunt vehementes coniecturae, ob quas non videatur admittendum. Primum quia dependentia effectus à causa vniuoca est illi accidentaliter, cum sit tantum in fieri, & sit separabilis ab ipsa re: nulla est autem ratio, ob quam haec res indiuidua determinet natura sua tale accidens: sicut ergo idem subiectum est indifferens ad plures calores numero distinctos, & naturaliter recipit illum, quē potest efficere agens primo occurrens, ita idem effectus indifferens est ad dependentias sibi accidentarias, quanquam dum sit, naturaliter ac per se fiat per dependentiam, quae esse potest ab eo agente, quod tunc applicatur.

XX.

Secunda.

Secundo declaratur hoc amplius, quia si consideretur entitas ipsius effectus, illa est absoluta, id est, in se non includens respectum, etiam transcendentalē, ad aliquod agens vniuocum, quia cum non pendeat ab illo essentialiter & in suo esse, non est vnde includat in se talem respectum: ergo talis effectus ex vi suae entitatis non postulat dependentiam ab hac numero causa vt magis connaturalem sibi, quam ab alia.

XXI.

Tertia.

Tertio idem effectus numero, qui est à causa vniuoca, potest per se, & connaturaliter fieri à causa aequiuoca non solum prima, sed etiam secunda & creata, si eminenter contineat talem inferiorem speciem, vt paulo antea diximus & probauimus: ergo comparatione facta inter illas duas causas, vniuocam & aequiuocam, ille effectus singularis non magis determinatur sibi ex natura sua emanationem ab vna, quam ab alia: nam aequē differenter potest à qualibet earum fieri, quae primum fuerit sufficienter applicata: ergo comparatione facta inter causas vniuocas non est, cur ille effectus determinetur sibi ex natura sua emanationem ab vna earum tantum, sed poterit indifferenter à multis, vel à qualibet simili produci. Patet consequentia, tum quia, si connaturale esset omni effectui determinare sibi vnā tantum causam, deberet determinare simpliciter vnā, vel vniuocam, vel aequiuocam, saltem inter creatas. Tum etiam, quia ratio, quae videtur mouisse alios auctores, vt dicerent, vnum effectum singularem habere naturalem dependentiam ab vna causa singulari, scilicet, vt per se & non per accidens videatur ab illo produci: haec (inquam) ratio aequē applicari potest ad causam vniuocam & aequiuocam, quia etiam dici poterit per accidens ab altera earum produci, cum aequē bene posset ab alia fieri, si applicata fuisset: quod, si hoc non impedit causalitatem per se eius causae, quae de facto applicatur, siue vniuoca illa fuerit, siue aequiuoca, non impedit etiam in causis vniuocis, siue haec numero applicetur, siue alia. Quod si quis dicat, esse disparē rationem in causa aequiuoca, quoniam illa eminenter continet totam speciem, & consequenter omnia indiuidua eius. Respondetur id non referre ad praesentem rationem, in qua consideramus determinationem, aut indifferentiam ex parte effectus, non ex parte causae. Si autem effectus natura sua esset determinatus ad dependendum ab vna tantum causa singulari, non posset

virtute contineri in pluribus causis; quod si ex parte effectus non est haec determinatio, ergo nec ex parte eius repugnat contineri in multis causis, & posse à singulis dependere, ergo non est cur hoc magis verum sit respectu causae vniuocae & aequiuocae, quam respectu causarum vniuocarum. Maxime, si tam prima comparatio, quam secunda fiat ad causas creatas: nam licet causa vniuoca non contineat totam speciem sicut aequiuoca, potest tamen virtute continere quolibet indiuidua sibi similia, & se distincta.

Quarto possumus similem rationem sumere ex eo, quod vnus numero effectus potest diuim dependere à duabus causis totalibus aequiuocis, etiam creatis, vel specie, vel numero distinctis: nam quolibet earum continet eminenter totam speciem inferioris effectus: vnde quantum est ex se, potens est ad efficiendum quodlibet indiuiduum illius speciei, & consequenter omne indiuiduum, quod potest fieri ab vna illarum causarum, potest fieri ab alia: ergo idem potest esse in causis vniuocis. Patet consequentia ex supra dictis, quia illud est sufficiens indicium, ex parte effectus non repugnare quin naturaliter pendere possit ab hac vel illa causa: nec potest assignari ratio, cur ex parte eius magis repugnet in ordine ad causas vniuocas, quam ad aequiuocas. Quid si ex parte effectus non est repugnantiā, re vera ex parte causarum nulla potest assignari.

Atque hoc modo habet vim alia ratio, quae hinc fieri potest, quod idem effectus numero sit ab vna causa, & conseruatur ab alia: hoc enim non habet locum in causa vniuoca, nam effectus eius non pendeat ab illa in conseruari per se loquendo: nam cum dicitur ignis conseruari in ligno calorem, quem produxit, non intelligitur de conseruatione directe, & per se, sed per accidens, defendendo à contrariis, & ideo mirum non est, quod talis conseruatio, vel potius defensio possit à quolibet agente similis virtutis fieri. In causis vero aequiuocis videtur certum, effectum ab vna productum posse conseruari ab alia, vt lumen huius aeris factum ab hac lucerna, conseruatur ab alia sufficienter applicata, etiam si haec statim extinguitur. Neque enim verisimile est fieri subitam, & insensibilem mutationem luminis. Ergo eadem ratione potuisset vna lucerna efficere à principio idem lumen, quod alia fecit, si applicata fuisset: tum quia huiusmodi conseruatio est vera efficientia, & ex se & natura sua posset esse productio: tum etiam, quia nisi hoc lumen contineretur sub obiecto alterius lucernae, non posset ab alia naturaliter conseruari: si vero continetur, potest etiam fieri.

Ex causis vero vniuocis potest aliquale argumentum ex eo sumi, quod vna potest intendere eandem numero qualitatem, quam alia inchoauit: ergo etiam potest illam inchoare, seu efficere: mirum est enim dicere, vnā & eandem qualitatem secundum diuersos gradus determinare sibi diuersa agentia naturalia alioqui inter se omnino similia. Tandem non videtur verisimile non posse vnum angelum efficere in eodem corpore eundem numero localem motum, vel idem vbi intransitum, quod alius efficere, si eodem tempore illud mouisset. Et ideo in hoc exemplo etiam auctores contrariae sententiae admittunt eundem numero effectum posse fieri à diuersis causis totalibus distinctis, sed negat inde sumi sufficientem argumentum ad alios effectus. quia per motum localem non fit in mobili noua entitas absoluta. Sed haec responsio non satisfacit, tum quia licet per motum localem nō fiat noua res absoluta distincta à mobili, fit tamen modus realis absolutus, & ex natura rei distinctus à mobili: ex quo non leue argumentum sumitur ad effectum, qui fit forma distincta. Tum maxime, quia etiam respectu localis motus & vbi, intercedit vera causalitas efficiens, & dependentia

dentia per se huius effectus ab hac causa: ergo si hoc non obstat, quominus talis effectus possit fieri ab alia causa numero distincta, non etiam obstat in effectibus, qui sunt res, vel formæ distinctæ. Verum est, hoc exemplum etiam procedere de causis æquiuocis, quia in motione locali semper motor est causa æquiuoca: tamen iam ostendimus ex causis æquiuocis sumi argumentum sufficiens ad vniocas.

Totius questionis resolutio affirmatiua.

XXII. Pensatis ergo vtriusque partis rationibus, quamuis neutra omnino cogant aut demonstrent, tamen hæc posteriores maiorem verisimilitudinem præferunt. Quapropter in genere loquendo dicendum censeto, non repugnare eundem numero effectum dependere à pluribus causis proximis, & totalibus distinctum, seu è conuerso (& in idem redit) plures causas posse habere virtutem, vt singulæ possint per se efficere eundem numero effectum: quod est certum, si vtraque vel altera sit causa æquiuoca: tamen etiam est probabilius in causis vniocis. Oportet tamen nonnulla obseruare. Primum, supponendum esse effectum, vel esse æqualem, vel inferiorem causa: quod ideo aduerto, quia si vera esset sententia, quæ affirmat indiuidua eiusdem speciei posse esse in æqualia in perfectione, non oporteret, vt qualibet causa indiuidua in aliqua specie, posset efficere omnia alia indiuidua eiusdem speciei propria virtute, sed solum ea, quæ sibi essent proportionata, vel æqualia. Deinde oportet loqui de effectibus omnino similibus in indiuiduo, vt sunt duo calores eiusdem subiecti: nam si effectus, quamuis sint eiusdem speciei, non sint omnino similes, sed (vt ita dicam) aliquo modo heterogenei, indiuidualiter fieri potest, vt ob peculiarem conditionem, quam singula indiuidua habent, vnicam tantum causam naturalem vnius ordinis sibi determinent, quod non solum in causis vniocis, sed etiam in æquiuocis accidere potest. Vt, v. g. species visibiles Petri & Pauli eiusdem speciei sunt (suppono enim vtrumque esse album) & nihilominus nec Petrus potest efficere speciem Pauli, nec Paulus Petri, quia illæ species licet sint similes in natura specifica, tamen ex indiuiduatione sua habent proprias habitudines ad distincta obiecta, & in eo voco illas species dissimiles, & quasi heterogeneas indiuidualiter, & obiecta illa, licet sint suo modo causæ æquiuocæ talium specierum, tamen non habent virtutem eminentem ad totam speciem, sed vnumquodque ad illas species tantum, quæ ipsam repræsentant. Simile quid conspiceretur licet in actibus immanentibus, vt supra dicebamus: & idem est de habitibus. Itaque vbi peculiaris ratio, seu determinatio interuenit, accidere potest, vt causa sit determinata ad aliquam indiuiduam vnius speciei, & non possit ad omnia: & inde etiam prouenire potest vt effectus, qui ab vna causa fit, non possit fieri ab alia numero distincta: absolute tamen illud non repugnat naturis rerum.

XXVI. Vltimo est obseruandum hæcenus nos solum explicasse, quid possit fieri ex vi causarum particularium, non verò quid fiat: id enim multo magis incertum nobis est, ita vt non possit aliqua ratione definiri. Nam licet duæ causæ particulares habeant virtutem ad eundem numero effectum efficiendum, tamen actualis determinatio huiusmodi causæ, vt hoc indiuiduum faciat potius quam aliud, à prima causa pendet vt à primaria origine talis determinationis: & ideo, quamuis hæc causa nunc applicata, hunc singularem effectum efficiat, ad quem à prima causa determinatur, an vero, si alia similis vice illius eodem tempore, & loco, & circa idem subiectum applicata fuisset, eundem numero effectum fecisset, non nobis constat. Non quia non sit in illa potentia, quod hæcenus egimus, sed quia illa potentia etiam

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

est indifferens ad plura indiuidua, & nescimus, an in eo casu determinaretur à prima causa ad idem indiuiduum numero faciendum: solum ergo affirmamus posse ita determinari: actualement vero determinationem ex concursu & voluntate primæ causæ dependere.

Satisfis argumentis secunda sententia, ex præcedenti sectione relicta.

XXVII. EX his etiam respondendum est ad eam interrogationem, quæ fiebat in fundamentis secundæ opinionis principalis in principio præcedentis sectionis adductis, nimirum, quid agerent duæ causæ totales in virtute, seu in actu primo, si eidem passo simul & æquè applicarentur, & iuxta naturam suam agere relinquerentur. Distinguendum est enim, nam vel illæ duæ causæ applicarentur simul & in eodem instanti, vel vna prius tempore quàm alia. Rursus, vel passum est capax plurium effectuum numero distinctorum, vel vnius tantum. Deinde, si effectus sit vnus, potest esse indiuisibilis, vt est forma substantialis, vel habens latitudinem dimensionum: item potest dependere à causa tantum in fieri, vel etiam in conseruari. Primum ergo, si causæ simul applicentur, & passum sit capax plurium effectuum, efficiant illos, & vnaquæque suum, & sic cessat omnis controuersia: hoc enim modo duo obiecta alba, æquè applicata, duas species intentionales efficiunt. Nam in hoc exemplo illæ duæ causæ nec sunt, nec esse possunt causæ totales eiusdem numero effectus, quia neutrum obiectum potest facere speciem alterius. Vnde non existimo posse inueniri exemplum, in quo vtraque causa possit esse totalis respectu vtriusque effectus, & tamen quod passum possit simul vtrumque recipere, quia duæ formæ vel accidentia solo numero distincta, & omnino similia non possunt simul esse in eodem subiecto. Si tamen id admittatur iuxta opinionem ponentem plura lumina in eodem aere, etiam dici posset tunc illas causas operaturas vt causas totales, non tamen ambas eundem effectum, sed vnamquæque suum. Quamquam & hoc etiam incertum esset, pendet enim ex determinatione primæ causæ, quæ posset dare concursum, vel ad diuersos numero effectus, vel tantum ad vnum & eundem: tamen, cum illæ causæ ex illa hypothese sint, tunc aptæ ad operandum vt causæ totales, verisimile est recepturas naturalem concursum ad sic operandum, & consequenter effecturas diuersos numero effectus.

XXVIII. Supponendo autem subiectum non esse capax, nisi vnius formæ, tunc causæ illæ simul applicatæ eundem effectum simul efficiunt, non tamen vt causæ totales, sed vt partiales: non quia ille effectus idem numero, non posset fieri à singulis illarum causarum, nec ab altera earum sola, sed ab vtraque simul partialiter: incredibile est enim aliquem effectum naturalem determinare sibi natura sua hunc modum dependentiæ à multis causis simul, quibus per accidens est sic coniungi ad operandum. Ratio ergo solum est, quia ille modus agendi est tunc magis consentaneus naturis rerum, vt supra declaratum est. Quod si effectus sit indiuisibilis, non poterit esse perfectior propter coniunctionem duarum causarum: si autem sit capax maioris vel minoris intensiois, interdum erit intensior, quando scilicet neutra illarum causarum per se sola poruisset operari secundum totam aptitudinem intensiois vel actiuitatis suæ, vel propter distantiam, vel ob resistentiam passii, vel ob peculiarem proprietatem suæ naturæ: quomodo experimur duas lucernas inter se æquales simul efficere intensius lumen in aere, quam singulæ per se possent efficere.

XXIX. At vero, si vna talium causarum prius tempore applicetur, quàm alia, ea statim efficiet totum effectum.

Ddd 2

atum, quem eo tempore vel instante efficere potest: & tunc magis incertum est quid efficiat altera causa superueniens. Et quidem, si effectus non pendeat in conseruari, sed in fieri tantum, & sit indiuisibilis, vel iam totus productus, clarū est posteriorem causam nihil posse efficere, quia iam inuenit factum, & quia iam altera causa nihil facit, sed fecit. Quod si effectus pendeat in conseruari, dicunt aliqui perituum effectum, qui à priori causa factus fuerat, & nouum ab illis duabus simul fore producendum, & in futurum conseruandum. Sed id incredibile est, quia nulla est ibi causa, cur corrumpatur prior effectus, neque etiam est naturæ consentaneum, ut Deus suspendat cōcursum, quo conseruat illum, nulla superueniente causa corruptente.

XXX.

Alij probabilius dicunt ab eo instante, in quo posterior causa est applicata, incipere illum effectum conseruari à duabus causis simul, qui prius ab vna tantum conseruabatur, quia non debet esse otiosa, cum ad hoc possit operari. Sed hoc etiam difficultatem habet, quia vel ille effectus incipit conseruari à posteriori causa per nouam actionem, quæ ab illa sola manet, perseverante etiam priori causa in sua actione: & sic sequitur conseruari illum effectum ab illis duabus causis simul ut causis totalibus, quod nō admittimus. Vel prior causa desinit à sua propria actione, & incipiunt ambæ causæ habere nouam actionem communem, qua conseruant eundem effectum: & hoc etiam est difficile, quia nihil est, quod cogat priorem causam, ut remittat suum influxum, vel ut desinat à priori actione. Neque id potest reduci ad determinationem primæ causæ variantis concursus suum, & determinationem actionis causæ secundæ, quia non est debitum superuenienti causæ, quod mutetur actio vel concursus, ut ipsa possit aliquid agere. Quare probabile est in eo casu posteriorem causam nihil effecturam, quia inuenit factum quicquid posset facere.

XXXI.

At vero, si effectus ille esset intensibilis, & non esset productus secundum totam latitudinem talium causarum, tunc posterior causa efficeret intentionem eius. Duobus autem modis id intelligi posset, primò, ut prima causa præcisè perseveraret in priori actione, posterior vero adderet tot gradus qualitatatis: & tunc utraq; esset causa totalis alicuius partis (ut ita dicam) seu aliquorum graduum illius effectus: esset autem utraq; causa partialis respectu totius effectus, partialitate, ut aiunt, nō tantum ex parte causæ, sed etiam ex parte effectus. In quo dicendi modo solum est difficile cum agentia illa sint similia & æqualia, ut supponimus, cur illa maior intensio fiat à solo posteriori agente, cum illa actio maioris intensiois, perfectior aliquo modo videatur. Neque enim dici potest priorem causam & conseruare totam actionem, quam prius efficiebat, & iuvare superuenientem causam ad intensioem talis effectus: quia per priorem actionem agebat quantum poterat: ergo non potest aliquid ultra agere, nisi aliquid de priori actione remittat. Et ideo probabile est in eo casu cessare priorē causam ab actione, quam totaliter exercebat, & coniungi posteriori, ut ambæ simul & conseruent effectum, & intensiorem eum reddant. Atq; hætenus de causis efficientibus.

Breuis resolutio de concursu plurium causarum finalium.

XXXII.

Ultimò facile ex dictis constat, quid dicendum sit de finalibus causis: in eis enim multo facilius est resolutio. Nam si sit sermo de fine intrinseco, ille nō potest esse, nisi vnus respectu vnus actionis, quia & vna actio non potest habere, nisi vnum terminum totalem: & natura intrinseca & ex se semper tendit ad vnum. At vero, si sit sermo de fine extrinseco, quem liberum operans suo arbitrio intendit, aut ille

est proximus tantū seu particularis, aut est finis simpliciter vltimus & vniuersalis. Quando est prioris modi, nihil repugnat dari plures causas finales & totales eiusdem actionis, ut experientia constat: nam potest quis facere elemosinam, tum ut faciat pro peccatis, tum etiam ut Deum honoret, & ut proximo subueniat, ita hæc omnia intendendo, ut propter singula habeat absolutam voluntatem faciendi illud opus. Et ratio est, quia quando finis est ita extrinsecus respectu actionis vel effectus, non addit illi intrinsecam entitatem aut modū realem, sed solum subordinationem ad extrinsecam intentionem, seu voluntatem agentis, & ideo nullum est inconueniens, quod hoc modo procedat eadem actio à multis finibus totalibus. Verum est, quod, si illi fines comparantur non ad actionem externam, sed ad internum actum voluntatis creatæ, sic non poterunt duo fines eiusdem rationis, id est, æque proximi, esse causæ totales eiusdem omnino actus, quia respectu actus interioris habent rationem obiecti, si sint fines proximi: non potest autem vnus & idem actus internus tendere in plura obiecta totalia. Et ratio est, quia respectu interiorum actuum tales fines non sunt extrinseci, sed intrinseci, cum sint eorum propria, ac formalia obiecta: nos autem locuti sumus de finibus extrinsecis: de qua re videri possunt, quæ scripsimus in 1. tom. 3. par. disp. 5. sect. 3. At verò, si fines sint vltimi simpliciter respectu operantis, non possunt esse plures totales respectu eiusdem, etiam ex intentione ipsius operantis, quia de ratione finis sic vltimi est, ut omnia referantur in ipsum, & ideo repugnat multiplicari, de qua re multa disputantur à Theologis in 1. 2. q. 1. artic. 5.

S E C T I O VI.

Verum eadem possit esse causa plurium effectuum, præsertim contrariorum.

Omparauius plures causas ad vnum effectum, nunc è conuerso comparauimus vnā causam ad plures effectus. Et quia in effectibus contrariis peculiaris est difficultas, de illis potissimum prædicemus: & maxime, quia Aristoteles tractando de causis peculiarem de hac re mentionem fecit, dicens posse idem esse causam contrariorum. Potest autem quæstio tractari de pluribus effectibus, vel simul, vel successiue. Et quia in causa materiali, formali, & finali res est facilis, de eis prius dicemus, postea deficiente. Quamquam quod ad contrarios effectus pertinet, de omnibus possumus sine disputatione sumere, non posse vnā causam simul causare effectus contrarios, quia includunt repugnantiam, si sumantur respectu eiusdem, ut sumi debent: nam, si sumantur respectu diuersorum, iam non sumuntur ut contraria. Quamuis enim Sol eodem tempore exsiccet litum, & liquefaciat ceram, non faciet propriè effectus contrarios.

Expeditur questio in formali causa.

His autem suppositis, de causa formali dicendum est, non posse vnā causam, nisi vnum effectum causare: vnde à fortiori sit nunquam posse conferre effectus contrarios. Probatur, quia in primis hæc causa non causat, nisi præbendo se ipsam effectui: ipsa autem tantum est vna entitas: ergo ex hac parte semper id, quod causat, & quod præbet effectum, est vnum & idem. Rursus causa formalis causare effectum dando illi complementum in suo esse: ergo etiam ex hac parte vna formalis causa semper causat vnum tantum effectum. Potestque inductione confirmari, tam in qualibet causa indiuidua & vna numero, quā in ea, quæ est vna genere vel specie

nam illa semper constituit eundem numero effectum, hæc eundem speciem vel genere.

Sed instari potest de anima rationali, in aliis enim, quæ à subiecto pendunt, & ideo de subiecto in subiectum non mutantur, nulla est difficultas, anima vero rationalis eadem numero vnitur paulatim diuersæ materiæ: ergo iam habet varios effectus, vel quatenus conseruat varias materias, vel quatenus cum eis componit diuersa composita. Alia instantia esse potest, quod vna forma secundum speciem dat effectui vnitatem specificam & genericam, cum illa non participet genus illud, vt patet in eadem anima rationali, quæ dat homini esse animal, cum ipsa sensitiua nō sit. Tertiō instari potest, nam Aristot. de causa efficiēte dixit, posse idem esse causam contrariorum, quia sicut præsentia est causa conseruationis, ita absentia eiusdem causæ est causa corruptionis: ergo pari ratione dicendum est, lumen esse causam formalem contrariorum seu oppositorum, quia sicut præsentia luminis formaliter causat luminosum, ita absentia causat tenebrosus.

Ad primum respondendum est ex dictis de principio indiuiduationis, hominem, physicè loquēdo, semper esse eundem: nec posse fieri consentaneè ad naturas rerum, vt eadem anima informet etiam successiue materias totaliter diuersas. Quod si illas supernaturaliter informaret, adhuc effectus esset idē, quamuis non omnino, magis tamē esset idem, quam diuersus numero. Nos autem Physicè loquimur: neque agimus de materia ipsa, quæ improprie dicitur effectus formæ, sed de ipso composito, quatenus per formam constituitur: de qua re plura dici solent à Theologis de resurrectione tractantibus. De secundo argumento multa etiam dicunt Philosophi in libris de anima. Breuiter tamen dico, Physicum effectum vnus formæ realis esse vnam realiter & essentialiter. Quod si in effectui metaphysicè distinguantur gradus specifici, vel generici, iidem poterunt in forma proportionaliter distingui, ita vt nūquā forma constituat effectum vnum genere cum effectibus aliarum formarum, nisi etiam ipsa habeat proportionalem vnitatem genericam cū illis formis. Quod in anima etiam rationali verum est: non enim constituit animal, nisi in quantum est principium sentiendi, in quo genere conuenit cum animalibus brutiorū, & sub ea ratione vere est anima sentiens. Non est enim de ratione animæ sensitiuæ, quod sit materialis: vel si in hoc sensu sumatur illa vox, non est illa forma adæquate constituens animal vt sic. Ad tertium responderetur, priuationem formæ non esse formam ipsam, sed potius illi oppositam: & ideo illam nullam esse instantiam. De exemplo autem illo causæ efficiētis infra dicetur.

Resolutio questionis in causa materiali.

De causa materiali dicendum est, vnam & eandem posse esse aliquo modo causam plurium & contrariorum effectuum non simul, sed successiue. Probatur, nam eadem materia prima est causa plurium formarum, quæ successu temporis in ea succedunt, & compositorum, quæ ex eis resultant. In quo partim materia cōuenit cum forma, partim differt: conuenit quidem, quia etiam causat dando seipsam composito: Vnde ex hac parte semper confert idem esse effectui, scilicet suum proprium esse potentiale, quod idem semper est, sub quibuscunque formis existat: & ideo effectus non est diuersus in ipsa materia, sed in forma. Differt autem materia à forma, quia solum inchoat, & quasi præbet fundamentum effectus consummandi per formam, propter quod etiam materia prima in variis effectibus sit eiusdem speciei, nihilominus effectus simpliciter sunt differentes ratione formarum: & ipsæ etiam formæ, vel secundum suum esse, si materiales sint, vel saltem se-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cundum informationem, sunt propriè effectus materiæ. Ac deinde materia, quia est commune subiectum, variis formis successiue subistere potest, cum tamen forma non possit mutare materiam, aut plures, vt sic successiue informare. Et ideo eadem materia numero potest simpliciter esse causa plurium effectuum, successiue quidem, non autem simul, quia non potest simul plures formas, saltem totales & adæquatas, recipere. Loquimur autem de materia & forma substantialibus, nam si extendatur sermo ad causam materiale accidentium, potest quidem eadem res simul esse causa materialis plurium effectuum, quia, vt supra dictum est, eadem materia sustentat quantitatem, & formam substantialem, & idem subiectum potest simul plura accidentia sustentare, vt per se notum est. De quibus autem accidentibus id sit intelligendum, scilicet, an specie, vel genere, vel numero distinctis, dictum est supra disputatione 5.

Atque hinc facile constat, quomodo eadem materia possit successiue esse causa contrariorum effectuum: non enim sumimus contraria in omni proprietate, sed prout termini oppositi in motu vel generatione dicuntur contrarij. Sic ergo materia successiue est causa tum formæ, tum etiam priuationis illi oppositæ, eo modo, quo priuatio potest habere causam: eadem namque materia est causa generationis & corruptionis rei. Vnde etiam est causa formarum sibi succedentium in eadem materia, quæ quatenus formaliter repugnant inter se, aliquo modo contrariæ dici possunt. Idem autem subiectum accidentium cum maiori proprietate dicitur causa materialis contrariorum effectuum, quia propria contraria circa idem versantur. Imò huiusmodi materialis causa quodammodo potest simul esse causa contrariorum effectuum, saltem in gradibus remissis: quanquam illa vt sic verè contraria non sint.

Responso ad questionem, quoad causam finalem.

De fine dicendum est, eundem finem verè ac propriè posse esse causam in suo genere, & plurium, & contrariorum effectuum: plurium quidem, & finium, & successiue: contrariorum vero successiue tantum. Hæc omnia facile constant ex dictis supra de causa finali, vbi ostendimus plures esse actus, seu actiones agentis, quæ ex eodem fine causari possunt, nimirum electio mediorum, executio, & ipsa etiam intentio & amor finis. Quas actiones, vel omnes, vel earum aliquas, nō repugnat fieri simul propter eundem finem, cum inter se aliquo modo subordinatæ sint. Verū est, quod comparatè ad finem quodammodo habet rationem vnus adæquati effectus. Vnde non solum in voluntariis, sed etiam in naturalibus contingit plures actiones fieri propter eundem finem: nam cum finis generationis sit forma substantialis, propter illam sit non solum generatio ipsa, sed etiam alteratio præcedens. Hoc tamen verum semper est de fine aliquo modo extrinseco, vel qui non fit per ipsammet actionem: nam finis ita intrinsecus solum per vnam actionem naturaliter fit.

Ac proportionali modo facile patet, quo modo idem finis, nimirum extrinsecus, causa possit esse contrariorum actionum, non quidem simul, id enim repugnat, nisi fiant in diuersis subiectis, qua ratione contrariæ non sunt. Sed in hoc est considerandum, aliud esse loqui de internis actibus, qui in ipsa voluntate causantur à fine, aliud de externis actionibus, quæ sunt media ad consequendum finem: nam in prioribus non potest idem finis, si propriè ac formaliter idem sit, esse causa contrariorum effectuum, qui verè contrarij sint: huiusmodi enim effectus contrarij sunt amor vel odium, gaudium & tristitia, & similes: non potest autem idem finis mouere ad amorem

Ddd 3 & o-

& odium sui, neque simul, neque eodem tempore, & consequenter neque ad alios actus contrarios, qui ad hos consequuntur. Dixi autem, si proprie ac formaliter idem sit finis, quia si materialiter tantum sumatur, eadem res, quæ sub vna ratione boni mouet ad amorem sui, sub aliqua ratione mali poterit mouere ad odium. Dixi etiam, qui vere contrarij sunt, nam idem finis, qui mouet ad gaudium de sui consecutione, mouet ad tristitiam de sui amissione, & sic de alijs: tamen illud gaudium & tristitia, non sunt proprie contraria, sicut tristitia de peccato, & gaudium de bono opere non sunt formaliter contraria: quin potius vnus effectus ex alio consequitur, si supponatur obiectum. At vero circa ipsas actiones externas idem finis formaliter & secundum eandem rationem boni potest mouere ad actiones contrarias diuersis temporibus, vt ex affectu sanitatis nunc excitamur ad motum, nunc ad quietem, semper tamen illa contraria cadunt sub causalitatem finis, vt aliquo modo sunt vnum, id est, quatenus conueniunt in ratione boni vtiles ad finem consequendum.

Tractatur questio in efficiente causa.

IX. DE causa efficiente non potest eadem generalis esse responsio, sed distinctione opus est. Primum inter causam liberam, & naturalem, deinde inter causam per se & per accidens, vniuersalem & particularem: aliterque iudicandum est de pluralitate effectuum, aliter de contrarietate.

X. Primò ergo dicendum est omnem causam efficientem, si per propriam causalitatem efficiat, posse successiue efficere plures effectus, non tamen eodem modo, nam causa particularis & vniuoca tantum potest efficere plures effectus numero distinctos: causa autem æquiuoca etiam specie diuersos. Tota assertio inductione potest facile ostendi. Dixi autem, si per propriam causalitatem efficiat, quia, quando est efficientia per solam naturalem, & essentialiam, interdum est causa determinata ad vnum tantum numero effectum, vt hæc anima rationalis ad hunc numero intellectum, vel voluntatem: nec enim possunt alie potentie numero distincte ab hac anima naturaliter dimanare. Dicit vero posset, id provenire ex eo, quod hæc potentie nunquam possunt ab anima naturaliter separari: si tamen de facto separarentur diuina virtute, & non poneretur aliud impedimentum, statim fluere alie potentie ab eadem anima: atque ita illa virtus actiua non est ex se omnino definita ad vnum numero effectum. Quod est probabile, quamuis posset in controuersiam reuocari, quod ad præsens non refert: satis est enim, quod principium proprie efficiens non limitatur de se ad vnum numero effectum. Et ratio est, quia inprimis non est principium intrinsecum, nec confert suum proprium esse reale, sed aliud sibi simile, quod sua virtute efficit: postquam autem vni effectui contulit tale esse, tam integra manet eius virtus sicut antea, per se, vt loquimur: ergo si applicetur materia capax alterius forme numero distincte, æque poterit alium effectum efficere. Quod si sit causa, quæ non indiget materia ad agendum, multo magis id poterit sola sua potestate & voluntate.

XI. Atque hæc ratio communis est omnibus causis tam vniuocis, quam æquiuocis. Veruntamen causæ vniuocæ, quatenus tales sunt, determinantur ad vnum effectum in specie, quia ratio causæ vniuocæ in eo consistit, vt efficiat effectum sibi similem in eadem specie: nam, si in altera etiam specie posset efficere, iam esset causa æquiuoca. At vero causa æquiuoca, cum sit superioris rationis, quam effectus, ex se potest esse vniuersalis in causando plures effectuum species, & quo fuerit eminentior & superior in virtute, eo poterit ad plures extendi. Dico autem causam æquiuocam posse hanc vniuersalitatem, & non ne-

cessariò illam habere, quia non video cur repugnet dari etiam causam æquiuocam determinatam ad vnum effectum in specie, ita vt propter aliquam eminentiam suam, vt, v.g. quia natura sua ingenerabilis & incorruptibilis est, vel ob aliam causam similem, non possit producere effectum vniuocum, & sibi omnino similem in specie vltima: possit tamen efficere aliquem effectum inferioris ordinis, vnus tamen speciei tantum, eo quod in illo ordine sit virtus nimis limitata, & ex infimis. Nullam enim repugnantiam inuenio, quod aliqua æquiuoca causa huiusmodi sit: an vero de facto detur, vel omnes se extendant ad effectus specie distinctos, incertum mihi est.

Neque in hac assertionem occurrit difficultas alienius momenti, nisi ea, quæ in superioribus tacta est de determinatione causæ naturalis ad vnum effectum, si ipsa est indifferens ad plures. Nam cum in naturalibus causis maximè verum habeat illud Philosophicum principium: *Idem manens idem, semper facit idem*, quod sumptum est ex Aristotele, secundo de Generatione, capit. 10. non apparet, quomodo idem agens naturale manens idem, possit determinari ad varios effectus, etiam diuersis temporibus, vel certe ad vnum ex multis in eodem tempore. Sed ad hoc iam responsum est in superioribus, huiusmodi agens determinari ex concursu aliarum causarum, vel circumstantiarum: nec posse aliter per semetipsum determinari. Cum autem dicitur, *idem manens idem, facit idem*, subintelligendum est, manens idem non tantum in se, sed etiam in concursu, & in concausis & circumstantijs ad agendum requisitis: quod aliter contingit in agente libero, prout in superioribus fusè declaratum est.

Dico secundò: Nulla causa efficiens potest simul efficere plures effectus adæquatos suæ virtuti: potest tamen efficere plures inadæquatos. Probatur prior pars, quia repugnat effectum adæquatum multiplicari, nam, si est adæquatus, est æqualis (vt ita dicam) virtuti agentis: ergo est clara repugnantia, quod effectus sint adæquati, & sint plures: alias ageret res vltra suam virtutem, & virtus vltra suum adæquatum obiectum. Vnde nec Deus ipse potest simul efficere plures effectus adæquatos suæ virtuti: potest tamen efficere plures in quocunque numero, etiam in infinitum procedatur, quia nullus effectus, aut effectuum multitudo adæquata est virtuti ipsius. Atque eadem ratione proportionali virtus finita potest, ita esse superior respectu vnus duntaxat effectus, vt non adæquetur illi quantum ad efficacitatem, quam simul & eodem tempore potest exercere: tunc ergo poterit simul efficere plures effectus suæ virtuti inadæquatos vsque ad eam multitudinem, quæ adæquata sit efficacitati virtutis: nam virtus finita semper in hoc habebit aliquem terminum, eo quod finita sit. Atque ex hoc principio docent Philosophi & Theologi, non posse hominem vel etiam Angelum intelligere simul plura vt plura, posse tamen per modum vnus: quod breuiter hunc habet sensum, scilicet, per modum vnus effectus adæquati, de quo aliàs. Potest autem notari differentia, quoad hanc pluralitatem effectuum, inter agentia libera & naturalia: nam agens liberum per se, & ex intentione sua, & libertate potest determinari ad plures effectus, si sub virtutem suam cadere possunt: at vero agens naturale intra sphaeram actiuitatis suæ naturaliter, & eodem modo agit: quia vero contingit intra illam sphaeram esse distincta subiecta, ideo ex illis plures etiam efficit effectus: quomodo vnus ignis potest plures efficere calores in diuersis subiectis, si intra sphaeram actiuitatis eius continetur.

Tertiò dicendum est, solum agens liberum per se ac proprie posse efficere contrarios effectus vel successiue in eodem, vel simul & diuisim in eodem,

eodem, vel simul atq; coniunctim in diuersis. Hæc sumitur ex Philosopho 9. Metaphys. textu 3. vbi hoc sensu ait proprium esse rationalium potentiarum posse in opposita. Et constat etiam ex iis, quæ diximus supra de causis liberè vel naturaliter agentibus. Et breuiter declaratur, nam hæc opposita sumi possunt, vel priuatiuè, vel contrariè: quæ correspondent duobus modis, seu partibus libertatis, scilicet, quoad exercitium vel quoad specificationem. Priori ergo modo clarum est solum agens liberum, vt sic posse in opposita per se loquendo, id est, positis omnibus requisitis ad agendum: potest enim & amare, & non amare, & in vniuersum operari, ac non operari. Agens autem naturale tantum potest operari, si requisita adfuerint, si vero non adfuerint, tantum potest non operari: & ideo solum per accidens dicitur posse huiusmodi opposita, scilicet ex defectu alicuius rei necessariæ ad operandum. Quam differentiam docuit Aristoteles 9. Metaph. cap. 9. his breuissimis verbis: *Potentia omnis contra aditionis sunt, quacunque scilicet secundum rationem.* Vtique per se & ex virtute sua, vnde subdit: *Irrationales vero, eo ipso, quod adfuerint & absint, contradictionis erunt eadem*, id est, quia vel ipsæmet possunt applicari, & non applicari, vel materia necessaria, aut alia ad agendum requisita. Qui locus Aristotelis notatione dignus est, nam ex eo plane colligitur definitio facultatis liberæ supra à nobis exposita. Vnde agens liberum non solum dicitur causa suæ operationis, sed etiam carentiæ operationis, quando liberè illam habet, quia nimirum non ex defectu, sed ex potestate sua quam habet ad suspendendam suam actionem, causa est talis carentiæ actionis. Neque necesse est, vt hæc causalitas sit per positium & reale influxum, sed per suspensionem influxus ex potestate ipsius causæ, nam causalitas debet esse proportionata effectui: cum ergo effectus sit priuatiuus, non debet causari per influxum positium, sed per suspensionem influxus, quæ sit in potestate ipsius causæ, naturalis autem causa non ita proprie dici potest causa re priuationem suæ operationis, quia re vera illa priuatio non provenit ex potestate eius, sed potius ex impotentia, seu ex alio defectu.

Atq; in hunc modum intelligendum puto, quod Aristoteles ait de gubernatore nauis, eundem esse causam contrariorum: quia sicut præsentia eius est causa conseruationis, ita absentia est causa submerisionis ipsius nauis. Non enim de sola absentia & præsentia gubernatoris nauis id intelligendum est, nam hoc modo non assignaretur idem causa contrariorum, sed causæ contrariæ contrariorum effectuum: quia absentia & præsentia contrariæ inter se sunt, sicut conseruatio & submerisio nauis: intelligendum est ergo de ipsomet gubernatore, qui & per præsentiam est causa conseruationis, & per absentiam dicitur causa submerisionis nauis. Quod in tantum verum esse potest, in quantum ipsemet gubernator est causa suæ absentia, sicut & præsentia: nam si ipse non esset causa suæ absentia, non censeretur causa detrimenti, seu submerisionis inde subsequutæ. Est autem animaduertendum causalitatem illam, quæ dicitur esse per absentiam, si consideretur respectu priuationis, seu carentiæ actionis, qualis est non defendere, aut non gubernare nauem, sic esse posse causalitatem per se etiam Physicam, eo modo, quo inter priuationes intercedere potest, quia est ordo per se vnus ad aliam. At vero respectu effectus positui inde subsequuti, qualis est demersio nauis, illa tantum est causa per accidens, physicè loquendo, nam causa per se sunt venti, &c. Moraliter autem dicitur gubernator causa per se si potuit & tenebatur adesse, & gubernare nauem, vt latius in scientia morali tractatur. Quapropter ille modus tribuendi effectus contrarios eidem causæ præsentem vel absentem, proprie ac per se loquendo, in solis causis moralibus locum habet: sol enim non ita propriè dicitur causare tenebras sua absentia, quia ipse

Franc. Sgar. Metaph. Tom. I.

nō est causa absentia suæ: vnde licet tenebræ sequantur ex absentia, non tamen ex causalitate solis, sed eius, qui absentia illius causa fuit.

Posteriori modo contrarietas proprie est inter effectus posituiuos, vel formas repugnantes: & hoc etiam modo agens liberum per se & propria virtute, & positis omnibus requisitis ad agendum potest efficere effectus contrarios, vel eliciendo illos per potentiam liberam, quo modo potest, vel amare, vel odio habere, vel imperando illos, quomodo potest homo vel assentire, vel dissentire eidem rei propositæ, & medicus (quod est exemplum Arist.) potest eadem medicinæ arte sanare ægrorum, vel interficere. Atque ita potest efficere contraria tribus illis modis supra positis, scilicet vel successiuè circa idem, nam potest nunc amare, postea odisse eandem rem, vel pro eodem instanti, & circa idem, non tamen coniunctim, sed diuim, quia potest in eodem instanti vel amorem, vel odium exercere: vtrumque autem simul repugnat: vnde coniunctim & pro eodem instanti solum hoc potest circa diuersa, vt potest medicus simul applicari vni mediū salubre, alteri nocium. Sic igitur causa libera per se & propria virtute potest actus vel effectus contrarios operari. Secus vero est in causa naturaliter agente, quia est natura sua determinata ad vnum: & ideo per se non potest contraria efficere. Et licet interdum contrarij effectus videantur ab eadem causa naturali provenire ob eminentem virtutem eius, tamen vel non fiunt circa idem, & eodem modo dispositum, sed circa diuersa diuersimodè affecta, & ita non fiunt propriè vt contrarij sunt, quomodo Sol exsiccat lutum, & liquefacit ceram, vel vnus sit per se, & alius, per accidens, vt de effectu per Antiperistalim in superioribus diximus: vel certè talis causa non efficit se sola vtrumque contrariorum, sed concurrentibus aliis causis & dispositionibus: sic enim Sol ad varias & repugnantes formas in his inferioribus concurrit: de quibus fere omnibus in superioribus diximus, & de speciali difficultate, quæ in motu cordis esse videtur, dictum est disput. 18.

Solum contra priorem partem potest obijci, quod Aristoteles 9. Metaphys. textu 3. significat, etiam potentias rationales non posse per se in vtrumq; contrariorum, sed in vnum per se, & in aliud per accidens. Veruntamen, vt ibi adnotauimus, illud, *per se & per accidens*, ibi non sumuntur in ea significatione, qua distinguunt causam præter intentionem, & præter proprium influxum, & virtutem operantem, à causa per se: sed prout distinguunt primariam & secundariam inclinationem virtutis operantis, & voluntas dicitur hoc modo per se amare, per accidens autem odisse non quia non per se & proprio influxu eliciat actum odij, sed quia prosecutio per se primò conuenit potentia appetitiuæ, fuga vero ex consequenti & quasi per accidens, id est, ratione alterius.

DISPUTATIO XXVII.

De comparatione causarum inter se.

Vt tantum comparationes faciendæ sunt inter causas ipsas, vna in perfectione, altera in causalitate: ex quibus simul etiam constabit, quomodo in prioritate comparentur, seu, quæ illarum prior censenda sit. In his autem comparationibus obseruandum est, generatim esse intelligendas, conferendo nimirum vnum genus causæ cum alio: nam speciatim defendere ad singulas causas singulorum generum, res esset infinita, & præter scientiam.

Ddd 4

SE-

XVI.

XVII.